

**ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»**

Кафедра психології

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри _____
(підпис)

(наукове звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

« ____ » _____ 202 ____ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

**на тему: «Інформаційне середовище як фактор формування цінностей
молоді»**

Виконала:

студентка групи ТУод-8-24-М1ПС(2,0зс)
(шифр групи)

Освітньої програми: «Психологія»

Спеціальності: 053 Психологія
(код і найменування спеціальності)

Гайдаржи Катерина Іванівна
(ПІБ студента)

(підпис студента)

Керівник: канд. психол. наук, доцент,
доцент кафедри

Крюкова Марина Анатоліївна

(підпис наукового керівника)

2026 р.

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ
ПЕРСОНАЛОМ»

Кафедра психології

Рівень вищої освіти: другий (магістерський) рівень

Спеціальності: 053 Психологія

Освітньої програми: «Психологія»

«Затверджую»

Завідувач кафедри _____

(підпис)

(вчене звання, науковий ступінь, ПІБ)

«_____» _____ 2026р.

Завдання

на кваліфікаційну роботу студента

Гайдаржи Катерини Іванівни

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи Інформаційне середовище як фактор формування цінностей молоді

Керівник кваліфікаційної роботи: канд. психол. наук, доцент, доцент кафедри

Крюкова Марина Анатоліївна

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи на попередній захист: Травень 2026р.

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (рекомендовані науковим керівником та відповідним методичним забезпеченням /окремі аспекти роботи, обсяги роботи
Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, які поділені на підрозділи, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел (80 найменувань). Загальний обсяг роботи – 94 друкованих сторінок, обсяг основної частини роботи складає 85 сторінок.

4. Необхідний графічний та аналітичний матеріал за темою дослідження: .
Кваліфікаційна робота містить 3 таблиці

5. Календарний план виконання кваліфікаційної роботи

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Строки виконання		Примітка
		Планові	Фактичні	
1	2	3	4	5
1.	Збір та опрацювання наукових джерел	Листопад 2025	Листопад 2025	
2.	Написання вступу	Грудень 2025	Грудень 2025	
3.	Розділ 1. Теоретичне підґрунтя дослідження сучасної молоді	Грудень 2025	Грудень 2025	

1	2	3	4	5
4.	Розділ 2. Методичнк забезпечення дослідження цінностей молоді в умовах сучасного інформаційного середовища	Січень 2026	Січень 2026	
5.	Розділ 3. Емпіричне дослідження впливу інформаційного середовища на формування цінностей молоді	Березень 2026	Березень 2026	
6.	Висновки	Квітень 2026	Квітень 2026	
7.	Оформлення списку використаних джерел	Квітень 2026	Квітень 2026	
8.	Подання роботи на перевірку керівнику	Квітень 2026	Квітень 2026	
9.	Попередній захист кваліфікаційної роботи	Травень 2026	Травень 2026	

АНОТАЦІЯ

Гайдаржи К.І. «Інформаційне середовище як фактор формування цінностей молоді» – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» –ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом». Київ, 2026.

Актуальність теми. Дослідження інформаційного середовища як фактора формування цінностей молоді є надзвичайно актуальним, оскільки дозволяє глибше зрозуміти особливості впливу сучасного інформаційного простору на розвиток особистості молодої людини, визначити закономірності трансформації ціннісної сфери та окреслити шляхи формування духовно зрілої, соціально активної й психологічно стійкої молоді в умовах цифрового суспільства.

Мета – провести дослідження факторів впливу інформаційного середовища на систему цінностей молоді.

У роботі були використані наступні **методи дослідження**: метод теоретичного аналізу наукових джерел, психолого-діагностичного обстеження, математичної обробки результатів дослідження

Ключові слова: *особистість студента, інформаційний простір, система цінностей, усвідомлення цінностей.*

ANNOTATION

Gaidarzhi K.I. "Information environment as a factor in the formation of youth values"– It's Manuscript.

Diploma's work in obtaining the educational qualification of " bachelor's " PJSC «Institution of higher education «Interregional Academy of Personnel Management», 2026.

Relevance of the topic. The study of the information environment as a factor in the formation of youth values is extremely relevant, as it allows us to more deeply understand the peculiarities of the influence of the modern information space on the development of the personality of a young person, to determine the patterns of transformation of the value sphere and to outline the ways of forming spiritually mature, socially active and psychologically stable youth in the conditions of a digital society.

The purpose is to conduct a study of the factors of influence of the information environment on the value system of youth.

The following research **methods** were used in the work: the method of theoretical analysis of scientific sources, psychological and diagnostic examination, mathematical processing of research results

Keywords: *student personality, information space, value system, awareness of values.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ...	13
1.1. Особливості соціалізації молоді	13
1.2. Психологічні особливості сучасної української молоді	21
Висновки до першого розділу	50
РОЗДІЛ 2	
МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННОСТЕЙ	
МОЛОДІ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО	
СЕРЕДОВИЩА	52
2.1 Основні етапи емпіричного дослідження цінностей молоді в умовах сучасного інформаційного середовища	52
2.2. Методики дослідження інформаційного середовища як фактору формування цінностей молоді	58
Висновки до другого розділу	68
РОЗДІЛ 3	
ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ІНФОРМАЦІЙНОГО	
СЕРЕДОВИЩА НА ФОРМУВАННЯ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДІ	70
3.1. Цінність досягнення успіху в молодіжному середовищі	70
3.2. Методичні рекомендації з корекції впливу інформаційного середовища на систему цінностей молоді	79
Висновки до третього розділу	82
ВИСНОВКИ	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86

ВСТУП

Актуальність теми. Актуальність дослідження інформаційного середовища як фактора формування цінностей молоді зумовлена глибокими соціальними, культурними та технологічними трансформаціями сучасного суспільства. У ХХІ столітті інформація стала одним із провідних ресурсів розвитку особистості, а цифрові технології — невід’ємною складовою повсякденного життя молодого покоління. Саме молодь є найбільш активним споживачем інформаційного контенту, який надходить через мережу Інтернет, соціальні мережі, цифрові медіа, відеоплатформи та інші канали комунікації.

За таких умов інформаційне середовище перетворюється не лише на засіб передачі знань, а й на потужний механізм впливу на світогляд, моральні орієнтири, соціальні установки та систему цінностей особистості.

Сучасне інформаційне суспільство характеризується надзвичайно високою інтенсивністю інформаційних потоків, що суттєво змінює умови соціалізації молоді. Якщо раніше провідну роль у формуванні ціннісних орієнтацій відігравали сім’я, освітні заклади та безпосереднє соціальне оточення, то нині значний вплив здійснюють цифрові медіа та віртуальний простір. Молоді люди дедалі частіше отримують моделі поведінки, життєві установки та моральні орієнтири саме через інформаційний контент, який не завжди має позитивний або безпечний характер. Це актуалізує проблему впливу інформаційного середовища на процес становлення особистості та її ціннісної сфери.

Особливого значення проблема набуває в умовах глобалізації та цифровізації суспільства, коли молодь постійно перебуває під впливом різноманітних культурних, політичних та ідеологічних меседжів. Інформаційне середовище здатне як сприяти розвитку гуманістичних, демократичних і патріотичних цінностей, так і формувати споживацькі установки, агресивні моделі поведінки, соціальну апатію або викривлене сприйняття реальності. Надмірний потік інформації, поширення

дезінформації, маніпулятивного контенту та нав'язування певних соціальних стандартів створюють ризики для гармонійного розвитку молодшої особистості та її психологічного благополуччя.

Актуальність дослідження також визначається тим, що молодь перебуває на етапі активного формування світогляду, самосвідомості та життєвих пріоритетів. У цей період ціннісна сфера є особливо чутливою до зовнішніх впливів, а інформаційне середовище виступає одним із ключових чинників, що визначає характер соціалізації особистості. Віртуальний простір створює нові форми комунікації та самовираження, проте водночас може спричиняти залежність від соціальних мереж, зниження критичного мислення, втрату реальних соціальних контактів і трансформацію морально-етичних орієнтирів.

В умовах сучасних суспільних викликів в Україні проблема формування цінностей молоді набуває особливої значущості. Інформаційний простір сьогодні є ареною активного інформаційного впливу, що пов'язано з політичними, соціальними та військовими процесами. Саме тому важливим є вивчення механізмів впливу інформаційного середовища на формування громадянської позиції, національної свідомості, моральних переконань та соціальної відповідальності молодого покоління. Дослідження цієї проблематики дозволяє виявити як позитивні, так і негативні аспекти інформаційного впливу та розробити ефективні психолого-педагогічні стратегії формування ціннісних орієнтацій молоді.

Крім того, актуальність теми обумовлена необхідністю розвитку медіаграмотності та критичного мислення молоді як важливих умов безпечної взаємодії з інформаційним середовищем. Сучасна освіта потребує нових підходів до виховання особистості, здатної свідомо аналізувати інформацію, протистояти маніпуляціям та формувати власну систему цінностей на основі гуманістичних і загальнолюдських принципів.

Отже, дослідження інформаційного середовища як фактора формування цінностей молоді є надзвичайно актуальним, оскільки дозволяє глибше зрозуміти особливості впливу сучасного інформаційного простору на розвиток

особистості молодій людини, визначити закономірності трансформації ціннісної сфери та окреслити шляхи формування духовно зрілої, соціально активної й психологічно стійкої молоді в умовах цифрового суспільства.

Мета дослідження: провести дослідження факторів впливу інформаційного середовища на систему цінностей молоді.

Для досягнення поставленої мети в процесі дослідження ставилися такі основні **завдання:**

1. Провести аналіз наукової літератури з проблем сучасної молоді та чинників впливу на її цінності .
2. Підібрати методичний комплекс для проведення емпіричного дослідження впливу інформаційного середовища на систему цінностей молоді.
3. Організувати та провести емпіричне дослідження основних факторів впливу інформаційно-соціального середовища на систему цінностей молоді
4. Укласти методичні рекомендації з корекції впливу інформаційно-соціального середовища на систему цінностей молоді

Об'єкт дослідження- студентська молодь.

Предмет дослідження - інформаційне середовище як фактор ф

о **Методи дослідження:** метод теоретичного аналізу наукових джерел, метод психолого-діагностичного обстеження, методи математичної обробки результатів дослідження.

у В емпіричному дослідженні було застосовано були використані такі методики: Опитувальник «Оцінка рівня задоволеності якістю життя» Н. Є. Водоп'янової, «Самооцінка психічного здоров'я» Г. С. Нікіфорова, Опитувальник «Діагностика домінуючого настрою» (ДС-8) Л. В. Кулікова

н Емпіричну вибірку склали 60 студентів ЗВО м. Одеса.

я **Теоретичне значення** дослідження інформаційного середовища як фактора формування цінностей молоді полягає у поглибленні наукових уявлень про закономірності впливу сучасного інформаційного простору на розвиток особистості та становлення її ціннісно-смиислової сфери. В умовах

н

н

стрімкого розвитку цифрових технологій і трансформації комунікативних процесів проблема формування цінностей молодого покоління набуває особливої актуальності та потребує комплексного міждисциплінарного осмислення в межах психології, педагогіки, соціології та медіакомунікацій.

Теоретична значущість дослідження визначається можливістю розширення й систематизації наукових підходів до розуміння інформаційного середовища як важливого чинника соціалізації особистості. Аналіз особливостей взаємодії молоді з інформаційним простором дозволяє уточнити механізми впливу цифрових медіа, соціальних мереж та інформаційних потоків на процес формування моральних, соціальних, культурних і громадянських цінностей. Дослідження сприяє поглибленню теоретичних знань про роль інформації у становленні світогляду молодої людини, її життєвих орієнтирів, мотиваційної сфери та моделей поведінки.

Важливе теоретичне значення роботи полягає у виявленні взаємозв'язку між характеристиками інформаційного середовища та особливостями розвитку ціннісної системи молоді. Отримані результати можуть стати основою для подальшого вивчення психологічних механізмів інформаційного впливу, процесів інтеріоризації соціальних норм і цінностей, а також формування особистісної ідентичності в умовах цифрового суспільства. Дослідження дозволяє уточнити сутність понять «інформаційне середовище», «ціннісні орієнтації», «цифрова соціалізація», «медіавплив» та визначити їх місце у сучасному науковому дискурсі.

Теоретичний внесок дослідження також полягає у розширенні уявлень про специфіку формування цінностей молоді в умовах глобалізації та інформатизації суспільства. У роботі може бути обґрунтовано, що сучасне інформаційне середовище виступає не лише джерелом знань і комунікації, а й потужним соціально-психологічним механізмом трансформації ціннісної свідомості особистості. Це створює підґрунтя для подальших наукових розвідок щодо позитивних і негативних аспектів впливу цифрового простору на молоде покоління.

Крім того, теоретичне значення дослідження полягає у розвитку концептуальних положень щодо медіаграмотності та критичного мислення як важливих чинників захисту молоді від деструктивного інформаційного впливу. Наукове осмислення ролі інформаційного середовища у формуванні цінностей дозволяє поглибити теорію соціального виховання, інформаційної культури особистості та психології масової комунікації.

Результати дослідження можуть бути використані для подальшого розвитку теоретичних моделей формування ціннісних орієнтацій молоді, а також для вдосконалення сучасних підходів до вивчення соціально-психологічних процесів у цифровому середовищі. Вони сприятимуть розширенню наукових знань про особливості функціонування особистості в умовах інформаційного суспільства та визначенню перспективних напрямів подальших досліджень у сфері психології молоді, медіапсихології та педагогіки.

Практичне значення дослідження інформаційного середовища як фактора формування цінностей молоді полягає у можливості використання отриманих результатів для вдосконалення системи виховання, освіти та психологічного супроводу молодого покоління в умовах сучасного інформаційного суспільства. Дослідження спрямоване на виявлення особливостей впливу інформаційного простору на ціннісну сферу молоді, що дозволяє розробити ефективні практичні заходи щодо формування позитивних моральних, соціальних і громадянських орієнтацій особистості.

Практична цінність роботи полягає у тому, що її результати можуть бути використані психологами, педагогами, соціальними працівниками, викладачами закладів освіти та фахівцями у сфері молодіжної політики для створення програм формування ціннісних орієнтацій молоді. Отримані дані сприятимуть розробці психолого-педагогічних технологій, спрямованих на розвиток критичного мислення, медіаграмотності, інформаційної культури та здатності молоді протистояти негативним інформаційним впливам.

Результати дослідження можуть бути використані у практиці освітніх

закладів під час організації виховної роботи, проведення тренінгів, семінарів, просвітницьких програм і курсів з медіаосвіти. Вони можуть стати основою для створення спеціальних програм профілактики деструктивного інформаційного впливу, маніпуляцій свідомістю, поширення дезінформації та формування залежності від цифрового середовища. Особливо важливим є впровадження таких програм у роботі зі студентською та підлітковою молоддю, яка є найбільш активним учасником інформаційного простору.

Практичне значення дослідження також полягає у можливості застосування його результатів для вдосконалення діяльності психологічних служб у закладах освіти. Виявлені закономірності впливу інформаційного середовища на систему цінностей молоді можуть бути враховані під час психологічної діагностики, консультування та психопрофілактичної роботи.

Це дозволить своєчасно виявляти ризики негативного інформаційного впливу, сприяти формуванню стійких моральних переконань та підтримувати психологічне благополуччя молоді особистості.

Крім того, результати дослідження можуть бути використані при розробці державних і регіональних програм молодіжної політики, спрямованих на формування духовно зрілої, соціально відповідальної та громадянсько активної молоді. Практичні рекомендації, сформульовані у дослідженні, можуть сприяти удосконаленню інформаційної безпеки молоді та підвищенню ефективності соціально-виховної роботи в умовах цифровізації суспільства.

Важливим аспектом практичного значення є також можливість використання результатів дослідження у підготовці майбутніх психологів, педагогів і соціальних працівників. Матеріали дослідження можуть бути включені до навчальних курсів із психології молоді, соціальної психології, медіапсихології, педагогіки та психології масової комунікації. Це сприятиме формуванню професійної готовності фахівців до роботи з молоддю в умовах сучасного інформаційного середовища.

Отже, практичне значення дослідження полягає у можливості

застосування його результатів для вдосконалення освітньої, виховної та психологічної роботи з молоддю, розвитку медіаграмотності та інформаційної культури, профілактики негативного інформаційного впливу, а також формування системи цінностей, що відповідає гуманістичним, моральним і громадянським засадам сучасного суспільства.

Структура дипломної роботи визначена метою та завданнями магістерського дослідження. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, які поділені на підрозділи, висновків, списку використаних джерел (80 найменувань). Загальний обсяг роботи – 94 друковані сторінки, обсяг основної частини роботи складає 85 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

1.1. Особливості соціалізації молоді

Дослідження змісту основних наукових теорій і моделей соціалізації особистості дало змогу виокремити низку підходів до тлумачення природи цього явища та механізмів його здійснення. Представники адаптивного підходу — John Dewey, Robert Merton, Talcott Parsons та інші дослідники — розглядали соціалізацію насамперед як процес пристосування людини до умов соціального середовища. У межах цього напрямку ключове значення надається засвоєнню суспільних норм, інтеріоризації цінностей та оволодінню соціальним досвідом. Зокрема, Т. Парсонс трактував соціалізацію як опанування особистістю системи соціальних норм і ціннісних орієнтацій, тоді як Дж. Дьюї акцентував увагу на необхідності узгодження індивідуальних і суспільних цінностей як умови успішного входження людини в соціум [23].

У межах рольового підходу, який розробляли Émile Durkheim, George Herbert Mead та інші науковці, соціалізація розуміється як процес формування соціальної сутності людини через засвоєння нею різноманітних ролей і моделей поведінки [11]. Особливу роль у цьому процесі відіграє старше покоління, адже саме через виховання, передачу суспільного досвіду та залучення до системи міжособистісних взаємин відбувається інтеграція індивіда в соціальне середовище. У результаті особистість поступово оволодіває необхідними способами соціальної взаємодії, рольовими функціями та нормативними очікуваннями суспільства.

Прихильники гуманістичного або критичного напрямку, серед яких Abraham Maslow, Gordon Allport, Carl Rogers та інші дослідники, інтерпретували соціалізацію через процес особистісного саморозвитку та

самореалізації [цит. за 45]. У межах цього підходу людина розглядається як активний учасник власного становлення, а не лише як об'єкт соціального впливу. Соціалізація пов'язується із самоактуалізацією, розкриттям внутрішніх ресурсів та формуванням цілісного образу «Я». Особистість при цьому постає як система, здатна до самовиховання, творчої самореалізації та усвідомленого вибудовування життєвого шляху.

У когнітивній концепції соціалізації, представленій працями Lawrence Kohlberg, Jean Piaget та інших учених, провідний акцент робиться на інтелектуальному розвитку особистості [цит. за 35]. Соціалізація тлумачиться як процес адаптації до соціального середовища, що стає можливим завдяки досягненню людиною відповідного рівня когнітивної зрілості. Саме розвиток мислення, моральної свідомості та здатності до рефлексії створює умови для ефективної взаємодії з оточенням і включення в систему суспільних відносин [цит. за 35].

Вагомий внесок у дослідження проблеми соціалізації зробили представники теорії соціального навчання — Albert Bandura, Urie Bronfenbrenner та інші. У межах цього підходу соціалізація пояснюється через механізми наслідування, спостереження та моделювання поведінки інших людей. Засвоєння соціальних норм, цінностей і моделей поведінки відбувається завдяки взаємодії зі значущим соціальним оточенням, а також через підкріплення та суспільне схвалення. Саме у процесі такого навчання формуються поведінкові стратегії та навички соціальної взаємодії [цит. за 35].

У психоаналітичному підході, представленому працями Sigmund Freud, Erik Erikson, Х. Хартмана, Дж. Уайтінга, Л. Чайлда та інших учених, соціалізація пояснюється як результат взаємодії внутрішніх психічних процесів і соціальних вимог. Центральне місце відводиться механізмам контролю та трансформації природних потягів у соціально прийнятні форми поведінки. У межах цього підходу соціалізація сприяє узгодженню індивідуальних потреб із нормами суспільства та забезпечує становлення зрілої особистості [цит. за 65].

Психодинамічний напрям, представлений дослідженнями Kurt Lewin, Fritz Heider та інших науковців, трактує соціалізацію як результат взаємодії внутрішніх сил особистості й зовнішніх виховних впливів. У межах цієї концепції підкреслюється, що результативність соціалізації значною мірою визначається індивідуальними особливостями дитини, її потребами, прагненнями та домаганнями, які проявляються в життєвому просторі особистості. Відтак процес соціального виховання має враховувати внутрішній світ людини та специфіку її психічного розвитку [54].

Важливе місце у вивченні проблеми посідає системний підхід до соціалізації, зокрема регулятивно-детерміністська концепція особистості Volodymyr Tsyba. У межах цієї теорії соціалізація розглядається як процес формування у психіці людини соціально зумовлених характеристик — потреб, установок, мотивів, цінностей та інших психічних утворень, необхідних для функціонування особистості в системі суспільних інституцій. Таким чином, соціалізація виступає важливим механізмом включення людини у систему соціальних взаємозв'язків та забезпечення її повноцінної життєдіяльності як суб'єкта суспільства [цит. за 24].

У результаті проведеного теоретичного аналізу було визначено, що соціалізація обдарованої особистості є складним, багатогранним процесом засвоєння, відтворення й творчої інтерпретації соціального досвіду. Вона передбачає оволодіння знаннями, суспільними нормами, цінностями, компетентностями, спеціалізованими вміннями, системою соціальних ролей та міжособистісних взаємин у контексті мінливого й неоднозначного сучасного соціального середовища. Водночас соціалізація пов'язана з формуванням цілісної картини світу та усвідомленням особистістю власного місця в соціумі. Для обдарованої людини цей процес супроводжується розвитком соціальної активності, адаптивності, здатності до самовизначення та реалізації власного творчого потенціалу [25].

З'ясовано, що соціалізація обдарованої особистості формується під впливом як багаторівневої системи соціальних чинників, так і індивідуально-

психологічних та вікових особливостей людини. Такий процес має комплексний міждисциплінарний характер, що зумовлює необхідність застосування сучасних методологічних підходів і новітніх дослідницьких інструментів для його ґрунтового теоретичного та емпіричного вивчення в контексті онтогенезу й соціогенезу [25].

Узагальнення наукових джерел дало підстави стверджувати, що соціалізація обдарованої особистості може відбуватися як у межах цілеспрямованого освітнього та виховного впливу, так і під дією стихійних соціальних факторів. Особливо значущою ця проблема є щодо обдарованої учнівської молоді, яка становить важливий інтелектуальний і творчий ресурс держави та має потенціал забезпечувати її подальший суспільний і культурний розвиток [3].

Наголошено, що сучасне освітнє середовище зазнало істотних змін під впливом розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Одним із провідних чинників стихійної соціалізації сьогодні дедалі частіше виступає Інтернет-простір, контент якого завдяки особливим формам подання інформації є надзвичайно привабливим для молодого покоління. В умовах постійного вибору між реальним і віртуальним середовищем цифровий простір суттєво впливає на формування ціннісних орієнтацій, поведінкових установок та моделей соціальної взаємодії молоді [64].

Визначено, що інтенсивний розвиток інформаційного суспільства породжує певні ризики для процесів особистісної самоідентифікації. Поширення нав'язаних моделей поведінки та штучно сформованих образів, характерних для віртуального середовища, може негативно позначатися на цілісності Я-концепції та ускладнювати формування стабільної особистісної ідентичності. Особливо актуальною ця проблема є в умовах активного використання молоддю соціальних мереж, цифрових платформ та онлайн-ігор.

Разом із тим встановлено, що сучасні Інтернет-технології створюють значний потенціал для розвитку соціального капіталу особистості. Вони сприяють формуванню довіри, удосконаленню навичок соціальної взаємодії,

розвитку співробітництва, комунікації та залучення до колективної діяльності.

У зв'язку з цим інформаційне світосприйняття обдарованої молоді доцільно формувати не шляхом обмеження використання цифрових технологій, а через їх педагогічно виважене та цілеспрямоване застосування в освітньому процесі [6].

Інтернет-простір, що включає освітні платформи, електронні бібліотеки, соціальні мережі та різноманітні цифрові сервіси, створює додаткові можливості для самореалізації молоді, подолання соціальної ізоляції та розширення меж творчої взаємодії. У цьому контексті особливо важливою стає діяльність психологів, педагогів і наставників, які за допомогою сучасних цифрових технологій здатні ефективно залучати молодь до творчих проєктів, комунікативної активності, розвитку креативності та реалізації індивідуальних здібностей з урахуванням особистісних особливостей кожного учня [41].

Підкреслено, що швидке поширення інформаційних технологій, насамперед мережі Інтернет, сприяє постійному розширенню сфер активності молодого покоління. Сучасний цифровий простір виконує не лише комунікативну функцію, а й охоплює навчальну, пізнавальну, творчу та соціальну діяльність — від отримання інформації та міжособистісного спілкування до участі в соціальних ініціативах і створення власного цифрового контенту. Такі зміни безпосередньо впливають на освітню, культурну й соціальну сфери життя суспільства, що зумовлює необхідність системного педагогічного та психологічного супроводу процесу соціалізації молоді у цифровому середовищі. У зв'язку з цим особливого значення набуває діяльність закладів вищої освіти, які виступають провідними інституціями цілеспрямованого соціального впливу та виконують функцію ключового соціалізуючого середовища у процесі становлення особистості молодої людини.

Установлено, що забезпечення успішної соціалізації молоді, особливо в умовах активного функціонування Інтернет-простору, потребує своєчасного та комплексного соціально-психологічного супроводу. Основною метою такого

супроводу є створення безпечного, освітньо спрямованого та психологічно комфортного цифрового середовища, у межах якого обдарована молодь матиме можливість для гармонійного особистісного розвитку, реалізації власного потенціалу, творчого самовираження та ефективної взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу. Водночас важливим завданням є формування в молоді здатності до критичного осмислення інформації, розвитку цифрової культури та відповідального ставлення до використання Інтернет-ресурсів.

У цьому контексті перспективним напрямом удосконалення національної системи освіти визначено вивчення та аналіз зарубіжного досвіду роботи з молоддю, зокрема практик, що застосовуються в системах освіти Ізраїлю, Польщі, США та інших держав [53]. Дослідження міжнародних моделей підтримки молоді дає можливість не лише оцінити ефективні механізми виявлення, навчання та соціалізації молоді, а й адаптувати найбільш результативні підходи до українських освітніх реалій. Використання позитивного зарубіжного досвіду може стати важливим чинником модернізації освітнього простору України та сприяти подальшому впровадженню інноваційних технологій у практику роботи з молоддю [8].

Узагальнення міжнародного досвіду допомагає розкрити ключові тенденції організації роботи з обдарованими учнями у різних країнах світу. Зокрема, в Ізраїлі особлива увага приділяється ранньому виявленню обдарованості та створенню умов для максимально повного розвитку індивідуальних здібностей кожної дитини [цит. за 76]. Освітня система цієї країни орієнтована на підтримку творчого потенціалу, формування інтелектуальної самостійності та індивідуалізацію освітнього процесу. Важливим елементом є спеціальна підготовка педагогів, що передбачає не лише підвищення професійної компетентності, а й розвиток творчого мислення, навичок діагностики обдарованості та використання спеціалізованих методик навчання.

Досвід Польщі демонструє ефективність функціонування психолого-

педагогічних центрів, діяльність яких спрямована на виявлення інтелектуального потенціалу молоді, визначення її індивідуально-психологічних особливостей та надання відповідної консультативної й корекційної допомоги. Такі центри забезпечують комплексний супровід розвитку обдарованих учнів, сприяють їх професійному самовизначенню та створюють умови для повноцінної соціальної адаптації [цит. за 49].

У США одним із провідних принципів організації навчання обдарованої молоді є індивідуалізація освітнього процесу та розроблення спеціалізованих навчальних програм. Американські фахівці наголошують на необхідності врахування особистісних потреб, здібностей та інтересів кожного студента. Серед найбільш поширених стратегій навчання виокремлюють збагачення змісту освіти, пришвидшене навчання, дослідницький підхід, модифікацію навчальних програм, розширення освітніх можливостей та використання проблемного навчання. Такі підходи спрямовані на стимулювання творчого мислення, розвиток інтелектуальної активності та формування навичок самостійного пошуку знань [цит. за 37].

Узагальнення зарубіжного досвіду у контексті соціалізації молоді дозволило визначити низку перспективних напрямів для вдосконалення освітнього, інформаційного середовища України. Передусім важливим є запровадження систематичної спеціальної підготовки фахівців до роботи з обдарованою молоддю. Така підготовка має охоплювати не лише формування професійних знань і педагогічних умінь, а й розвиток творчих здібностей педагогів, уміння своєчасно виявляти обдарованість, застосовувати індивідуальний підхід та володіти сучасними психологічними й дидактичними технологіями [58].

Не менш актуальним є створення спеціалізованих психолого-педагогічних центрів, які б здійснювали обов'язкову діагностику індивідуально-психологічних особливостей молоді з метою своєчасного виявлення обдарованості та подальшого супроводу її розвитку. Важливим напрямом також визначено вдосконалення нормативно-правового

забезпечення системи освіти молоді, що передбачає розроблення сучасних концепцій, закріплення відповідних положень у державних освітніх стандартах та вдосконалення підготовки педагогів.

Встановлено, що, незважаючи на значну кількість наукових досліджень і вагомі здобутки світової педагогічної та психологічної науки, на сьогодні ще не сформовано єдиної цілісної концепції соціалізації та системи цінності молоді. Це зумовлює необхідність подальших наукових пошуків, спрямованих на вивчення специфіки соціалізації обдарованих учнів у сучасному суспільстві, особливо в умовах цифровізації та стрімкого розвитку інформаційного простору. Актуальність цієї проблеми визначається не лише практичними потребами психологічного супроводу та освітньої діяльності, а й необхідністю її переосмислення з позицій сучасних теоретико-методологічних підходів соціальної психології.

Отже, проведений теоретичний аналіз дозволив встановити, що проблема соціалізації молоді є складним, багатовимірним і міждисциплінарним феноменом, який охоплює психологічні, педагогічні, соціальні та культурні аспекти розвитку особистості. Узагальнення наукових підходів до розуміння соціалізації засвідчило наявність різноманітних концепцій, у межах яких цей процес розглядається як адаптація до соціального середовища, засвоєння соціальних ролей, самореалізація особистості, результат соціального навчання або взаємодія внутрішніх і зовнішніх чинників розвитку. Це свідчить про багатогранність процесу соціалізації та необхідність його комплексного дослідження в умовах сучасного суспільства.

Визначено, що соціалізація та формування системи цінностей молоді має специфічний характер, оскільки поєднує процеси засвоєння соціального досвіду, розвитку інтелектуального та творчого потенціалу, формування системи цінностей, соціальної активності й здатності до самореалізації.

Установлено, що на успішність соціалізації особистості впливають як соціальні умови, так і індивідуально-психологічні особливості, зокрема рівень розвитку здібностей, мотиваційна сфера, особливості самосвідомості та

потреба у творчому самовираженні.

Показано, що сучасне інформаційне суспільство істотно трансформує умови соціалізації молоді. Провідним чинником впливу на формування світогляду, цінностей і поведінкових моделей обдарованої учнівської молоді дедалі більше стають інформаційно-комунікаційні технології та Інтернет-простір. З одного боку, цифрове середовище створює нові можливості для навчання, творчого розвитку, комунікації та набуття соціального досвіду, а з іншого — може становити ризик для процесів самоідентифікації, емоційної стабільності та гармонійного особистісного розвитку. Саме тому особливого значення набуває проблема цілеспрямованого соціально-психологічного супроводу соціалізації обдарованої учнівської молоді в умовах цифровізації суспільства.

Узагальнення зарубіжного досвіду роботи з молоддю дало змогу визначити перспективні напрями вдосконалення системи освіти України.

Серед них —індивідуалізація освітнього процесу, підготовка спеціалістів до роботи з молоддю, створення психолого-педагогічних центрів діагностики та супроводу, а також удосконалення нормативно-правового забезпечення системи підтримки молоді.

Таким чином, проблема соціалізації молоді в сучасному соціумі потребує подальшого ґрунтовного вивчення, переосмислення на основі сучасних теоретико-методологічних підходів соціальної психології та розроблення ефективних моделей психолого-педагогічного супроводу, спрямованих на забезпечення гармонійного розвитку, соціальної адаптації та творчої самореалізації особистості.

1.2. Психологічні особливості сучасної української молоді

Сучасні соціально-психологічні трансформації, що відбуваються в українському суспільстві в умовах повномасштабної російської агресії, суттєво

вплинули на всі сфери суспільного життя та стали потужним чинником переосмислення цінностей, суспільних орієнтирів і національної самоідентифікації громадян. Масовий спротив українського народу, активізація волонтерського руху, високий рівень громадянської відповідальності населення, а також масштабна підтримка України з боку європейських держав і США спричинили глибокі зміни не лише в соціальній структурі суспільства та системі міжособистісних і громадських відносин, а й у самосвідомості кожного українця. Унаслідок цих процесів відбувається поступове подолання пострадянських моделей мислення та формування нових ідентичностей, заснованих на національних, громадянських та етнокультурних цінностях. Особливого значення в процесі становлення та зміцнення національної самосвідомості набуває молоде покоління, яке сьогодні виступає не лише активним учасником суспільних змін, а й однією з провідних рушійних сил розвитку сучасної української національної ідентичності [35].

У зв'язку з цим у сучасній науці посилюється потреба у комплексному й цілісному підході до дослідження молоді як специфічної соціально-демографічної категорії. Молоде покоління дедалі частіше розглядається не лише як окрема вікова група, а як важливий суб'єкт суспільних трансформацій, активний учасник національного розвитку та значущий елемент соціальної структури суспільства. У контексті дослідження психологічного здоров'я молоді в умовах соціальної невизначеності особливий інтерес становить наукове розуміння феномену молодості, запропоноване І. Коном [цит. за 34]. Учений зазначав, що молодість як певний етап життєвого циклу є біологічно універсальною категорією, проте її вікові межі, соціальний статус, психологічні особливості та характер соціалізації визначаються конкретними історичними, соціальними та культурними умовами розвитку суспільства. Отже, специфіка молоді значною мірою залежить від суспільного устрою, домінуючих культурних цінностей та особливостей соціального середовища, у межах якого формується особистість.

Особливу увагу в соціально-психологічних дослідженнях приділено

студентській молоді як окремій соціальній категорії. На думку С. Яковлевої, студентська молодь характеризується високим рівнем освіченості, значною соціальною активністю, а також гармонійним поєднанням інтелектуальної та соціальної зрілості [цит. за 54]. Для цієї категорії молодих людей властивими є виражена професійна спрямованість, орієнтація на здобуття майбутньої професії та розвиток складно структурованого інтелектуального потенціалу. У період студентства провідного значення набуває професійно-навчальна та науково-дослідницька діяльність, що відбувається на тлі зростання рівня самостійності, відповідальності та соціальної активності молодої людини.

Саме в цей період відбувається активне формування професійної ідентичності, системи життєвих цінностей, світоглядних орієнтацій та моделей соціальної поведінки.

Студентську молодь як особливу соціальну спільноту доцільно розглядати у декількох взаємопов'язаних аспектах. З психологічного погляду вона являє собою групу людей, яких об'єднують спільні психічні процеси, емоційні стани, особистісні властивості та індивідуально-психологічні характеристики. Йдеться, зокрема, про особливості спрямованості особистості, темпераменту, характеру, здібностей, мотивації та емоційно-вольової сфери [17].

Із соціального боку студентська молодь постає як специфічна соціальна спільнота, у межах якої реалізуються різноманітні форми міжособистісної взаємодії та соціальної комунікації. Соціальні характеристики студентів визначаються їхньою належністю до певної соціальної групи, участю в освітньому процесі, засвоєнням суспільних норм, цінностей та моделей поведінки. Саме в студентському середовищі відбувається інтенсивне формування соціальних зв'язків, розвиток комунікативних навичок, набуття досвіду колективної діяльності та соціальної відповідальності [4].

Біологічний аспект розгляду студентської молоді пов'язаний із фізіологічними та природними характеристиками людини, що визначаються типом вищої нервової діяльності, спадковими чинниками, віковими

особливостями організму та природними задатками. Ці характеристики значною мірою впливають на індивідуальні темпи розвитку, працездатність, адаптаційні можливості та психофізіологічні особливості молодшої людини [23].

Для соціально-психологічного аналізу важливого значення набуває також дослідження студентської групи як особливої форми соціальної взаємодії молоді. У працях багатьох науковців студентська група розглядається як спільнота молодих людей, які об'єднані спільною навчальною діяльністю, професійними інтересами, системою міжособистісних контактів і комунікацій. Така група є не лише формальним об'єднанням студентів, а й важливим соціально-психологічним середовищем, у межах якого відбувається процес соціалізації, формування міжособистісних стосунків, ціннісних орієнтацій та професійної ідентичності [46].

Отже, студентська група може розглядатися як самостійна одиниця психологічного аналізу, оскільки вона являє собою сукупність молодих людей певного віку, які залучені до конкретної соціально значущої діяльності, спрямованої на оволодіння професійними знаннями, уміннями та навичками, а також на підготовку до майбутньої професійної діяльності. Саме в межах студентського середовища відбувається активний розвиток особистості, становлення її соціальної зрілості, професійного самовизначення та психологічної готовності до виконання майбутніх соціальних і професійних ролей [2].

Узагальнення сучасних наукових досліджень, присвячених психологічним особливостям української молоді, дало змогу виокремити кілька основних напрямів її розвитку, серед яких особливого значення набувають соціально-політичний, особистісний, освітньо-навчальний та ціннісно-моральний аспекти. Саме ці напрями найбільш повно відображають специфіку становлення молодого покоління в умовах сучасних суспільних трансформацій, воєнних викликів та соціальної невизначеності.

Соціально-політичний напрям дослідження психологічних особливостей сучасної української молоді пов'язаний із вивченням впливу масштабних

суспільних змін на свідомість, поведінку та систему цінностей молодого покоління. Дослідники наголошують, що сучасна українська молодь суттєво відрізняється від молоді попередніх десятиліть. Ці відмінності обумовлені насамперед глибокими соціально-політичними перетвореннями, які відбуваються в Україні, зокрема війною, боротьбою за державну незалежність, активними процесами внутрішньої та зовнішньої міграції, змінами соціальної структури суспільства та переосмисленням національної ідентичності. Такі події істотно впливають на світогляд молодих людей, їх життєві орієнтири, емоційний стан та психологічне самовідчуття [42].

На думку багатьох учених, ситуація соціальної невизначеності, попри свою складність і травматичність, водночас може виступати потужним ресурсом особистісного розвитку молоді. Саме в умовах кризових подій молода людина отримує можливість переосмислити власний життєвий досвід, визначити нові життєві перспективи, сформувані стратегії самореалізації та відкрити внутрішні ресурси для подолання труднощів. У таких умовах особливо важливими стають здатність до адаптації, психологічна гнучкість, уміння переживати кризові ситуації та знаходити нові сенси власного життя [20].

Особливий інтерес становлять дослідження психологічних змін, що відбуваються серед молодих людей, які безпосередньо беруть участь у бойових діях або працюють у тилу. Зокрема, Т. Титаренко зазначає, що вже після тривалого перебування в умовах фронту адаптаційні можливості особистості поступово виснажуються через постійний стан емоційного напруження, високої мобілізованості та психологічного виснаження [цит. за 34]. Водночас у молодих військовослужбовців відбувається суттєва трансформація психологічного простору особистості: змінюються критерії оцінювання людей, життєвих подій та міжособистісних взаємин. Умови війни спричиняють формування нового рівня життєтворення, коли попередні уявлення про добро, справедливість, дружбу чи довіру зазнають переосмислення. Подібні зміни характерні не лише для військових, а й для молодих людей, які перебувають у

тилу та постійно включені в соціальну, волонтерську чи професійну діяльність в умовах війни.

Водночас сучасні наукові дослідження свідчать про те, що війна спричиняє не лише негативні психологічні наслідки, а й може виступати чинником особистісного зростання молоді. Дослідники наголошують, що кризові обставини часто стають своєрідною перевіркою зрілості, витривалості, відповідальності та моральної стійкості особистості. Для багатьох молодих людей складні умови воєнного часу стають поштовхом до переосмислення власних життєвих цінностей, перегляду пріоритетів і формування нових стратегій особистісного розвитку. У молодих військовослужбовців та активної молоді загалом формуються нові професійні компетентності, посилюється відповідальність, розвивається здатність до швидкого прийняття рішень, підвищується рівень психологічної витривалості та готовності до подолання труднощів [7].

Суспільно-політичні події в Україні, пов'язані з боротьбою проти російської агресії, також суттєво трансформують форми соціальної активності молодого покоління. Сучасна молодь дедалі активніше залучається до волонтерської діяльності, спрямованої на допомогу людям, які постраждали внаслідок війни, втратили житло, майно, близьких або опинилися у складних життєвих обставинах. Саме тому актуалізується проблема вивчення психологічних чинників і особистісних ресурсів, які спонукають молодих людей до волонтерської діяльності [33].

Науковці підкреслюють, що волонтерська активність сприяє розвитку важливих екзистенційних компонентів особистості, серед яких — здатність до співпереживання, милосердя, прийняття інших, віра у значущість власних дій та усвідомлення сенсу життя. У структурі особистості сучасного волонтера дослідники виділяють емоційні, мотиваційно-вольові, когнітивні та поведінкові складові, які забезпечують готовність людини допомагати іншим та брати активну участь у суспільно корисній діяльності [11, 19, 23, 54].

Волонтерство у психологічній науці переважно розглядається як форма

альтруїстичної та просоціальної поведінки, що ґрунтується на безкорисливому прагненні допомогти іншим людям без очікування матеріальної винагороди чи особистої вигоди. Повномасштабна війна продемонструвала високий рівень розвитку волонтерського руху серед української молоді, який став однією з характерних ознак сучасного українського суспільства та важливим показником його соціальної згуртованості.

Дослідники зазначають, що традиції благодійництва та взаємодопомоги мають глибоке історичне коріння в українській культурі та пов'язані ще з християнськими ідеями милосердя, любові до ближнього та підтримки нужденних. Водночас психологічні аспекти волонтерського руху серед молоді в сучасній українській науці залишаються недостатньо дослідженими. Найбільшу увагу вчені приділяють мотиваційній складовій волонтерської діяльності, оскільки саме мотивація визначає готовність молодої людини до безкорисливої допомоги іншим та активної громадянської участі [10].

У наукових працях підкреслюється, що волонтерська діяльність забезпечує молоді можливість реалізувати власні просоціальні потреби, громадянську позицію та отримати емоційне задоволення від участі у суспільно значущій діяльності. Саме тому волонтерство розглядається як важливий механізм соціальної самореалізації молодого покоління. Зарубіжні дослідники також акцентують увагу на тому, що волонтерська діяльність має переважно альтруїстичний характер і базується на прагненні покращити стан інших людей [56].

Специфіка волонтерської діяльності полягає ще й у тому, що вона часто вимагає від молодої людини значних психологічних, фізичних та матеріальних ресурсів, а також може бути пов'язана з ризиками для власного благополуччя. Проте навіть за таких умов сучасна українська молодь продовжує активно допомагати тим, хто цього потребує, демонструючи високий рівень громадянської свідомості, соціальної відповідальності, моральної стійкості та готовності до самопожертви заради підтримки інших людей і розвитку суспільства [17].

У сучасних психологічних дослідженнях дедалі більшого поширення набуває класифікація мотивації волонтерської діяльності, запропонована Клері, яка дозволяє комплексно розкрити основні спонукальні чинники участі людини у волонтерському русі. Відповідно до цієї концепції виокремлюється шість ключових мотивів, що визначають залучення особистості до добровільної безоплатної допомоги іншим людям [22].

Перший мотив пов'язаний із реалізацією власної системи цінностей. У цьому випадку волонтерська діяльність виступає способом практичного втілення гуманістичних переконань, моральних принципів та загальнолюдських цінностей. Людина прагне діяти відповідно до власних уявлень про добро, справедливість, милосердя та підтримку інших, демонструючи позитивне ставлення до людей і готовність допомагати тим, хто опинився у складних життєвих обставинах.

Другим важливим мотивом є прагнення до набуття нового досвіду, знань і компетентностей. Волонтерська діяльність створює умови для особистісного та професійного розвитку, розширення кола соціальних контактів, засвоєння нових моделей поведінки та вдосконалення комунікативних навичок. Для багатьох молодих людей волонтерство стає можливістю пізнання нових сфер діяльності, отримання практичного досвіду та самореалізації у різних соціальних ролях.

Третій мотив пов'язаний із потребою підтримки соціальних взаємин і міжособистісних контактів. Участь у волонтерських проєктах дозволяє молоді відчувати свою приналежність до певної групи однодумців, знаходити підтримку, формувати нові дружні зв'язки та отримувати соціальне схвалення.

У цьому випадку волонтерська діяльність виконує важливу соціально-інтегративну функцію, сприяючи розвитку комунікативності, колективізму та соціальної активності [56].

Окремим мотивом є прагнення розширити власні кар'єрні перспективи. Волонтерство часто розглядається молодими людьми як можливість здобути практичний досвід, який у майбутньому може стати важливим чинником

професійного становлення та успішного працевлаштування. Участь у соціальних проєктах, організаційній діяльності чи благодійних ініціативах сприяє формуванню лідерських якостей, відповідальності, організаторських здібностей і навичок командної роботи, що мають високу цінність у професійній сфері.

П'ятим мотивом волонтерської діяльності є прагнення вирішити власні психологічні або емоційні проблеми. Для окремих людей допомога іншим стає способом подолання негативних переживань, внутрішньої тривоги, почуття провини, самотності чи емоційної напруги. Волонтерська діяльність у цьому випадку виконує компенсаторну та психотерапевтичну функцію, сприяючи стабілізації емоційного стану та підвищенню психологічного благополуччя особистості.

Шостий мотив стосується психологічного розвитку особистості. Волонтерська діяльність сприяє підвищенню самооцінки, формуванню впевненості у власних силах, зміцненню почуття власної гідності, розвитку патріотизму, громадянської відповідальності та соціальної зрілості. Участь у суспільно корисній діяльності дозволяє молодій людині усвідомити власну значущість, відчути свою причетність до важливих соціальних процесів і реалізувати потребу у самоствердженні [58].

Таким чином, волонтерська діяльність сучасної молоді має багатокомпонентну мотиваційну основу та виконує не лише соціальну, а й важливу особистісно-розвивальну функцію. Вона сприяє формуванню активної громадянської позиції, розвитку моральних якостей та соціальної відповідальності, що є особливо актуальним в умовах сучасних суспільних викликів.

Останніми роками у психологічній науці особливого значення набуває проблема стилю життя молоді та пов'язаних із ним психологічних феноменів.

Дослідники все більше уваги приділяють вивченню того, як сучасна молодь конструює власний життєвий простір, формує життєві стратегії, цінності та способи самореалізації в умовах соціальної нестабільності та

невизначеності [3, 23, 28, 59]. Однією з провідних вітчизняних дослідниць цього напрямку є Т. Титаренко, яка розглядає результат особистісного саморозвитку та творчої активності через поняття «життєвий світ особистості». На думку вченої, це поняття є тісно пов'язаним зі стилем життя людини та відображає індивідуальний спосіб організації особистістю власного буття.

Такий підхід дає змогу аналізувати процес формування світогляду молоді через вивчення механізмів її саморозвитку, саморуху та індивідуальних особливостей. Важливою характеристикою життєвого світу молоді людини Т. Титаренко вважає її активну включеність у соціальні процеси та суспільні зміни. Саме через взаємодію із соціальним середовищем, участь у громадському житті та переживання особистого досвіду молоді формує власні життєві стратегії та способи реалізації себе у світі.

Сучасні українські дослідники суттєво розширюють зміст поняття «стиль життя молоді», розглядаючи його як інтегральну характеристику особистості та показник загального стану суспільства [34]. Зокрема, Ю. Швалб трактує стиль життя як своєрідний підсумковий показник якості суспільного буття та пропонує типологію, що ґрунтується на поєднанні чотирьох основних векторів розвитку особистості: рівня соціальних можливостей, ступеня відповідальності, рівня соціально-психологічної захищеності та вимушеності.

На основі цих критеріїв дослідник виокремлює різні типи стилю життя, серед яких — «Новатор», «Доброволець», «Дитина», «Заручник», «Бізнесмен», «Мафіозі», «Чиновник», «Благодійник» та інші. Кожен із цих типів відображає специфіку взаємодії особистості із соціальним середовищем, її життєві цінності, мотивацію та поведінкові стратегії.

Інший підхід до типології стилів життя молоді пропонує О. Маліна, яка визначає центральним критерієм особистісну зрілість. У межах цієї концепції стиль життя аналізується через показники активності особистості та її спрямованості. Дослідниця виокремлює різні рівні активності — високий, ситуативний та низький, а також різні типи спрямованості —

індивідуалістичну, колективістську та самоціннісно-практичну. Такий підхід дозволяє більш глибоко зрозуміти особливості життєвого вибору молоді, її поведінкові стратегії, систему цінностей та рівень соціальної зрілості в умовах сучасного суспільства [цит. за 23].

Сучасні українські дослідники пропонують різноманітні підходи до класифікації стилів життя молоді, акцентуючи увагу на тих психологічних характеристиках, які найбільш повно відображають особливості життєдіяльності та самореалізації молодого покоління в умовах сучасного суспільства. Зокрема, Г. Гритчук у своїх наукових працях основним критерієм аналізу стилю життя молоді визначає співвідношення суб'єктності та об'єктності особистості. У межах такого підходу стиль життя розглядається через здатність молодої людини виступати активним творцем власного життя, самостійно приймати рішення, нести відповідальність за свої вчинки та впливати на перебіг життєвих подій. Водночас об'єктна позиція характеризується залежністю від зовнішніх обставин, пасивністю та підпорядкованістю соціальним впливам [цит. за 44].

Л. Чміль, досліджуючи життєві стилі молоді, особливу увагу приділяє системі життєвих цінностей та індивідуально-психологічним особливостям особистості. На думку дослідниці, саме ціннісні орієнтації визначають характер життєвого вибору молодої людини, її поведінкові стратегії, ставлення до себе, інших людей та соціального середовища. Індивідуальні психологічні характеристики, такі як рівень самостійності, мотивація, емоційна стійкість, особливості самосвідомості та потреба у самореалізації, суттєво впливають на формування певного стилю життя та способу взаємодії людини зі світом [wbn/pf 27].

Цікавий підхід до характеристики стилів життя сучасної української молоді пропонує О. Зубенко, яка розглядає їх через три взаємопов'язані психологічні виміри. Перший вимір охоплює континуум «спрямованість від людей — спрямованість до людей» та включає такі полярні прояви, як «уникнення контакту» і «міжособистісна залежність». Цей вимір відображає

особливості соціальної взаємодії молодшої людини, її здатність до встановлення близьких стосунків, рівень довіри до оточення та потребу в соціальних контактах.

Другий вимір характеризується протиставленням «орієнтації на зовнішнє» та «орієнтації на внутрішнє» і представлений такими категоріями, як «міметизм» та «зрілість». У цьому контексті йдеться про те, наскільки молода людина залежить від зовнішніх впливів, суспільних стереотипів та думки оточуючих або, навпаки, орієнтується на власні цінності, переконання та внутрішні ресурси. Показник зрілості відображає сформованість самосвідомості, здатність до самостійного життєвого вибору та внутрішньої автономії.

Третій вимір пов'язаний із континуумом «грандіозність Я — здорова самооцінка» та охоплює такі характеристики, як «комплекс домінування» й «асертивність». Цей аспект відображає особливості самосприйняття особистості, рівень її впевненості у собі, прагнення до самоствердження та способи взаємодії з іншими людьми. Якщо комплекс домінування пов'язаний із прагненням до влади, контролю та переваги над іншими, то асертивність характеризує здатність людини впевнено відстоювати власну позицію без порушення прав і кордонів оточуючих.

На думку О. Зубенко, зазначені виміри є надзвичайно актуальними для аналізу процесу життєконструювання сучасної молоді, оскільки вони безпосередньо пов'язані з такими важливими психологічними характеристиками, як рівень довіри до світу та інших людей, особливості локусу контролю, специфіка ціннісної сфери, а також сформованість почуття власної значущості та особистісної цілісності [3].

Подальші дослідження життєвого шляху сучасної молоді значною мірою були зосереджені на аналізі різних аспектів її життєвого досвіду. У працях українських і зарубіжних учених особлива увага приділяється механізмам осмислення молоддю власного життєвого шляху, переживання кризових ситуацій та формування особистісних ресурсів життєстійкості. Зокрема, Ж.

Сидоренко підкреслює, що одним із головних психологічних новоутворень молодого віку є здатність особистості усвідомлювати власний життєвий досвід, аналізувати його та формувати певне ставлення до пережитих подій. Саме ця здатність у подальшому стає важливою основою самоздійснення студентської молоді та її особистісного розвитку [цит. за 48].

Н. Чепелева також наголошує на тісному взаємозв'язку життєвого досвіду із суб'єктністю особистості. Основною одиницею індивідуального життєвого досвіду дослідниця вважає подію, оскільки саме через переживання конкретних подій молода людина починає осмислювати власне життя, аналізувати життєві ситуації та формувати індивідуальні способи інтерпретації дійсності. Особливо важливого значення набувають драматичні, кризові або невизначені життєві ситуації, які активізують процес переосмислення досвіду та стимулюють пошук нових способів адаптації до реальності. Ефективність такого переосмислення значною мірою залежить від особистісних ресурсів молодого людини, рівня її життєстійкості та здатності до рефлексії [9].

У контексті дослідження подій Євромайдану як потенційно травматичного соціального досвіду Т. Ларіна визначає важливими ресурсами життєздатності молоді оптимістичне бачення майбутнього, активну громадянську позицію та очікування підтримки з боку сім'ї й близького соціального оточення. Саме ці чинники сприяють подоланню кризових переживань та підтримують психологічну стійкість молодого людини в умовах суспільної нестабільності [64].

Дослідники розглядають життєвий досвід молоді через механізми його усвідомлення та формування ставлення до пережитих подій. Особливу роль у цьому процесі відіграє онтогенетична рефлексія, яка забезпечує здатність особистості аналізувати власний життєвий шлях, змінювати ставлення до набутого досвіду та конструктивно його переосмислювати. Саме розвинена рефлексія виступає важливою передумовою психологічної зрілості та особистісного саморозвитку молоді.

На думку зарубіжних учених R. Janoff-Bulman та B. Necker, важливу роль

у формуванні ставлення молодії людини до власного життєвого досвіду відіграють її базові переконання про світ і про себе [цит. за 78]. Ці переконання визначають особливості мислення, емоційного реагування та поведінки особистості. Дослідники виокремлюють три ключові групи базових установок: уявлення про доброзичливість світу, переконання щодо його справедливості та позитивне ставлення до самого себе. Під впливом травматичних подій або тривалих соціальних криз зазначені установки можуть суттєво змінюватися. Формування почуття безнадійності, безпорадності та втрати контролю над власним життям справляє руйнівний вплив на психіку молодії людини та може провокувати виникнення деструктивних форм поведінки.

Комплексне дослідження життєвого успіху сучасної української молоді, проведене В. Вінковим, показало, що найбільш значущими проявами успішності молоді вважають гармонійні міжособистісні стосунки, можливість творчої самореалізації та допомогу іншим людям. Такі результати свідчать про переорієнтацію сучасної молоді з виключно матеріальних цінностей на особистісний розвиток, соціальну взаємодію та суспільну користь [33].

У роботах К. Мелащенко досліджувалися гендерні особливості уявлень молоді про життєвий успіх, тоді як О. Гудзенко аналізувала міжпоколінні відмінності у сприйнятті успішності та життєвих досягнень. Отримані результати переконливо доводять, що більшість сучасної молоді схильна покладатися насамперед на власні сили у досягненні життєвих цілей, демонструє усвідомлену просоціальну позицію, уникає невиправданого ризику та водночас вірить у можливість досягнення успіху. Прагнення до гармонійних взаємин з оточенням, творчої самореалізації та особистісного розвитку проявляється у використанні конструктивних копінг-стратегій, позитивному переосмисленні труднощів та активному пошуку шляхів самореалізації у складних життєвих умовах [цит. за 34].

Узагальнюючи результати численних вітчизняних і зарубіжних досліджень молоді, А. Кічук звертає увагу на суперечливий характер сучасного стилю життя молодого покоління.

З одного боку, спосіб життя молоді нерідко виявляється недостатньо узгодженим із турботою про власне здоров'я, включно з його психологічним компонентом.

З іншого боку, емоційна стійкість розглядається як один із ключових системоутворювальних чинників здоров'я особистості, що інтегрує фізичний, психічний, духовний та соціальний його виміри. Саме здатність до емоційної рівноваги виступає важливою умовою збереження та підтримки загального психологічного благополуччя молоді людини [5].

Проблематика становлення життєвого шляху молоді та її прагнення до успіху тісно пов'язана з включеністю у професійну діяльність, трудові відносини та різні форми соціально-економічної зайнятості. У сучасних наукових працях (Ю. Гетьманенко, В. Кравченко, М. Перепелиця, К. Тахтарова, І. Тимош, О. Шевченко, О. Тально та ін.) підкреслюється, що саме сфера праці значною мірою визначає соціальне становлення молоді людини, її економічну самостійність та можливості самореалізації.

Зокрема, В. Кравченко, аналізуючи перспективи розвитку молодіжного сегмента ринку праці, запропонувала модель стратегічного планування зайнятості молоді в Україні, яка враховує сучасні соціально-економічні умови та тенденції. Ю. Гетьманенко та К. Тахтарова у своїх дослідженнях акцентують увагу на необхідності врахування міжнародного досвіду регулювання зайнятості молоді, що дозволяє підвищити ефективність державної політики у цій сфері. М. Перепелиця, у свою чергу, розглядає соціально-психологічні засади формування державної молодіжної політики, підкреслюючи її значення для розвитку активної та соціально відповідальної молоді [цит. за 34].

Найбільш комплексний аналіз соціально-психологічних аспектів працевлаштування молоді, на наш погляд, представлений у дослідженнях О. Шевченко та О. Тально. Авторки підкреслюють, що процес економічного самовизначення сучасної молоді характеризується низкою негативних тенденцій і викликів. Серед них виокремлюються зниження рівня матеріального добробуту молоді, необхідність додаткової зайнятості, яка не

завжди сприяє гармонійному особистісному розвитку, а також зростання залежності молодих людей від батьків і соціальних інституцій. Окремо наголошується на труднощах у досягненні психологічної та соціальної зрілості, уповільненні процесів професійного зростання, а також посиленні тривожності, пов'язаної з ризиком втрати роботи та складнощами самореалізації у професійній сфері [цит. за 71].

Соціально-демографічний портрет сучасної української молоді, представлений у дослідженнях С. Коляденка, свідчить про високий рівень громадянської свідомості та виражену національну позицію молодого покоління. Зокрема, підкреслюється підтримка молоддю євроінтеграційного курсу України, однозначне неприйняття анексії Криму та засудження збройної агресії. Водночас значущими ціннісними орієнтирами сучасної молоді є патріотизм, вірність у міжособистісних стосунках, відданість друзям, а також прагнення до особистісної незалежності [15].

У контексті дослідження психологічного здоров'я молоді А. Шейко розглядає його як багатокomпонентну систему, що включає мотиваційні, емоційно-вольові характеристики та самооцінку особистості. У сукупності ці компоненти формують основу психологічної стійкості, яка, у свою чергу, виступає фундаментом соціальної активності молодого покоління та його здатності до ефективної взаємодії із соціальним середовищем [цит. за 54].

Окрему увагу дослідники приділяють мотиваційній сфері сучасної молоді як активного учасника суспільно-політичних процесів. Так, у дослідженні С. Невмержицької встановлено, що мотиваційні пріоритети молоді залежать від її попереднього досвіду участі в масових заходах. Особи без відповідного досвіду, як правило, орієнтуються насамперед на ідейно-політичні чинники участі, а також на особистісні та психологічні мотиви. Натомість молоді люди, які вже мають досвід участі у подібних подіях, на перший план висувають психологічно значущі мотиви, тоді як ідейно-політичні чинники поступово відходять на другий план [16].

У межах особистісного напряму дослідження психологічних

особливостей української молоді низка науковців (Б. Лазоренко, С. Максименко, Ж. Сидоренко, Т. Титаренко, В. Ямницький та ін.) розглядають ключовими векторами її розвитку життєтворчість, самоздійснення та формування онтогенетичної рефлексії. Саме ці психологічні утворення забезпечують розвиток здатності до самоаналізу, усвідомлення власного внутрішнього світу, а також глибше розуміння поведінки як власної, так і інших людей у процесі міжособистісної взаємодії [цит. за 34].

У результаті накопичення життєвого досвіду молода людина поступово формує більш цілісне та рефлексивне уявлення про себе і навколишній світ, навчається співвідносити власні емоційні переживання з переживаннями інших, а також критично оцінювати власні дії та поведінкові реакції. Такий процес сприяє розвитку особистісної зрілості, підвищенню рівня саморегуляції та формуванню більш об'єктивного ставлення до себе й оточення.

У сучасних психологічних дослідженнях дедалі частіше підкреслюється, що одним із ключових чинників індивідуального здоров'я та суб'єктивного благополуччя молодої людини виступає її психологічна ресурсність. Зокрема, О. Штепа розглядає цей феномен як інтегральну характеристику особистості, що забезпечує здатність ефективно справлятися з життєвими труднощами, підтримувати внутрішню рівновагу та зберігати адаптивність у складних ситуаціях [цит. за 29]. У свою чергу, Є. Воробйова та М. Казанжи акцентують увагу на значущості фасилітації як важливого соціально-психологічного механізму розвитку особистості, оскільки саме безпосередня взаємодія з іншими людьми створює умови для активізації внутрішніх ресурсів і позитивних особистісних змін. У цьому контексті особливо важливою є думка М. Казанжи про те, що ціннісні орієнтації, пов'язані з допомогою та підтримкою інших, характеризуються стійкістю і зберігають свою актуальність навіть за умов несприятливих зовнішніх впливів, що свідчить про їх глибоке особистісне закріплення [цит. за 17].

Сучасна система освіти, особливо в умовах цифрової трансформації суспільства, висуває нові вимоги до компетентностей студентської молоді.

Одним із пріоритетних напрямів є розвиток цифрових навичок та інформаційної грамотності здобувачів освіти, що відзначається у працях І. Андрійчук, а також зарубіжних дослідників А. Sun, X. Chen, M. Kebritchi, A. Lipschuetz та L. Santiague. І. Андрійчук підкреслює, що впровадження комп'ютерних та цифрових технологій суттєво трансформує функціонування психіки людини, впливаючи на когнітивну, комунікативну та особистісну сфери, а також на мотиваційно-потребову регуляцію діяльності [цит. за 45].

У сучасному житті молоді кіберпростір виконує багатофункціональну роль, оскільки забезпечує задоволення широкого спектра потреб — від самопрезентації та соціального визнання до налагодження міжособистісних контактів і підтримки навчальної діяльності. Важливою умовою ефективної соціальної взаємодії виступає комунікативна компетентність, яка охоплює як професійні, так і особистісні аспекти спілкування. При цьому значну роль відіграє емоційний комфорт у процесі взаємодії та потреба молодшої людини у спілкуванні як базова умова соціального функціонування.

Водночас дослідники зазначають, що низький рівень комунікативної компетентності та наявність емоційних бар'єрів у спілкуванні можуть сприяти посиленню впливу віртуального середовища на свідомість молоді. У таких випадках Інтернет нерідко починає сприйматися як більш приваблива та психологічно комфортна реальність порівняно з безпосередньою соціальною взаємодією, що може призводити до домінування віртуальної комунікації та часткової заміни реальних контактів онлайн-взаємодією.

У працях О. Близової та А. Галузи особливе значення у психологічному портреті сучасного студента надається комунікативному потенціалу. Саме в процесі комунікації формується система ключових особистісних якостей, умінь і компетентностей, які згодом інтегруються у структуру особистості та визначають її життєві стратегії. Дослідники підкреслюють тісний зв'язок комунікативної активності студентів із провідною діяльністю цього вікового періоду — навчально-професійною підготовкою та процесами саморозвитку. Важливим компонентом становлення особистості молодшої людини є розвиток

її емоційної сфери. О. Воєводіна зазначає, що в період ранньої дорослості відбувається поступова стабілізація емоційного життя, зниження загальної емоційної збудливості та формування більшої емоційної врівноваженості. У цей період особистість набуває здатності до свідомого контролю власних емоційних реакцій, уникає імпульсивних афективних проявів і вчиться регулювати емоції в соціально значущих ситуаціях. Важливого значення набуває також розвиток морально-ціннісної сфери, усвідомлення обов'язків і соціальних норм, які поступово інтегруються у структуру особистості. Вищим рівнем розвитку емоційності вважається формування стійких почуттів як узагальнених емоційних утворень [16].

У контексті нашого магістерського дослідження значний інтерес становить також розвиток інтелектуальної сфери молоді, який має свої специфічні особливості у різні вікові періоди. О. Воєводіна виділяє кілька етапів інтелектуального розвитку. На початковому етапі молоді люди схильні до спрощеного, категоричного сприйняття дійсності, часто поділяючи її на полярні оцінки. На наступному етапі формується більша когнітивна гнучкість, зростає толерантність до альтернативних точок зору та здатність приймати різні позиції. Третій етап характеризується становленням самостійного критичного мислення, здатністю до усвідомленого вибору життєвої позиції та прийняття відповідальності за власні рішення. У цьому контексті інтелектуальна зрілість виступає важливою умовою психологічного здоров'я молоді в умовах соціальної невизначеності, оскільки забезпечує розвиток автономності мислення та потреби у самостійному прийнятті рішень [13].

У межах навчального напрямку дослідження психологічних особливостей сучасної української молоді провідна увага приділяється студентству як основній соціальній групі цього вікового періоду. Це зумовлено тим, що навчально-професійна діяльність є провідною у молодому віці та безпосередньо пов'язана з процесами самоактуалізації та особистісного розвитку [16, 18, 35].

Сучасний освітній процес у закладах вищої освіти розглядається як

складна форма інтелектуальної активності, у якій важливу роль відіграє комунікативна взаємодія між усіма учасниками. Рівень успішності навчання значною мірою залежить від сформованості комунікативних компетенцій студентів, оскільки саме вони визначають ефективність включення здобувача освіти у навчальні взаємодії, обговорення, спільні проєкти та інші форми академічної діяльності. При цьому ступінь участі студента в комунікативному процесі залежить як від змісту навчального завдання, так і від умов освітнього середовища та індивідуально-психологічних особливостей особистості.

Ефективність навчання у закладі вищої освіти визначається комплексом зовнішніх і внутрішніх чинників. Зовнішні критерії пов'язані з особливостями соціального середовища, в якому перебуває студент, та включають як впливи поза межами освітнього закладу, так і фактори безпосередньо освітнього середовища [5].

До зовнішніх соціальних чинників, що впливають на студентів поза закладом освіти, належать макросоціальні та мікросоціальні умови. Макросоціальний рівень охоплює загальний економічний стан країни, рівень матеріального добробуту населення, соціокультурні умови життя та можливості участі молоді в різних формах дозвілля. Мікросоціальний рівень включає особливості сімейного виховання, соціально-комунікативну компетентність особистості, а також соціально-демографічні характеристики родини, які в сукупності формують первинне середовище соціалізації молодшої людини [5].

Для становлення особистості сучасного студента вагоме значення має характер неформальних взаємин у студентському середовищі, оскільки саме вони значною мірою визначають соціально-психологічний розвиток молодшої людини, її адаптацію та самовизначення в освітньому просторі. Як зазначає Н. Творогова, прагнення студентів до об'єднання у власні референтні групи зумовлюється низкою базових психологічних потреб. Серед них виокремлюються, насамперед, потреба у захисті, яка проявляється у бажанні уникати невдач і зберігати свій статус у межах академічної групи; потреба у

досягненнях і самореалізації, що реалізується через навчальну активність і участь у соціальному житті; а також потреба в емоційному комфорті, позитивному самопочутті та прийнятті з боку інших, включаючи потребу в любові та підтримці [цит. за 23].

У процесі навчання в університеті соціально-психологічні характеристики освітнього середовища формують цілу систему групових явищ, які безпосередньо впливають на поведінку та особистісний розвиток студента. До таких явищ належать психологічний клімат, особливості громадської думки в групі, колективні емоційні настрої, механізми групового тиску, а також усталені традиції академічного колективу. Сукупність цих чинників визначає характер міжособистісної взаємодії та процес соціалізації студента в освітньому середовищі [11].

Громадська думка в академічній групі може виконувати як адаптаційну, так і виховну функцію, сприяючи формуванню соціально значущих якостей особистості. Колективний емоційний настрій, своєю чергою, здатний або стимулювати навчальну активність студентів, або, навпаки, знижувати їхню мотивацію та ініціативність. Окрему роль відіграють групові традиції, які поступово формуються в процесі спільної діяльності та виконують важливу соціалізуючу й виховну функцію, сприяючи засвоєнню як професійних, так і соціокультурних норм.

Що стосується оцінки ефективності навчального процесу, то у науковій літературі (зокрема, А. Галуза) до внутрішніх критеріїв зазвичай відносять академічну успішність студента, рівень засвоєння знань, сформованість професійних компетентностей, а також загальний рівень його особистісного розвитку. Водночас, на наш погляд, важливим інтегральним внутрішнім показником виступає також суб'єктивне відчуття благополуччя студента у процесі навчання та міжособистісної взаємодії, що підкреслюється у працях А. Курової [34].

О. Хлівна зазначає, що для оцінки стану психологічного здоров'я студентської молоді в умовах навчальної діяльності особливого значення

набуває комплексне вивчення індивідуально-особистісних, мотиваційно-вольових та емоційно-афективних характеристик. На основі емпіричних досліджень нею було визначено різні рівні психологічного здоров'я, а також сформовано індивідуальні психологічні профілі студентів. Це дозволило виокремити групи ризику щодо можливого погіршення психоемоційного стану, а також визначити позитивні особистісні ресурси, які можуть бути використані у процесі психологічної підтримки та корекційної роботи [56].

Дослідники (С. Кличковський, М. Лаврова, Л. Онуфрієва, О. Чайковська, С. Яковлева та ін.) наголошують, що важливим чинником формування освітнього середовища закладу вищої освіти є процеси, які відбуваються у студентській спільноті. Хоча навчальна діяльність не завжди має чітко виражений груповий характер, саме міжособистісна взаємодія в академічних групах істотно впливає на освітній процес. У межах формальних і неформальних структур — академічних груп, підгруп, потоків, факультетів та органів студентського самоврядування — формуються стійкі соціальні зв'язки, які поступово перетворюють студентство на відносно автономну соціально-демографічну спільноту зі своїми внутрішніми нормами та правилами функціонування [цит. за 61].

Сучасні українські дослідники (О. Блинова, І. Ільницька, А. Галуза та ін.) підкреслюють, що індивідуальна поведінка студента значною мірою регулюється цінностями та нормами цієї соціальної групи, що, у свою чергу, забезпечує як підтримання міжособистісного комфорту, так і визначення соціального статусу кожного її члена. Саме тому спілкування в академічній групі виконує ще одну важливу функцію — забезпечення відчуття психологічної безпеки, що є необхідною умовою ефективного навчання та особистісного розвитку [цит. за 29].

Рівень емоційної згуртованості студентської групи виступає важливим чинником адекватного самосприйняття студентом власного соціального статусу. Він формується під впливом соціально-демографічних характеристик групи, а також емоційних, когнітивних і поведінкових компонентів

міжособистісних взаємин.

І. Роровуш та О. Влупова зазначають, що розвиток комунікативної компетентності студентів відбувається нерівномірно, а особливості групової динаміки можуть як сприяти, так і ускладнювати цей процес. Зокрема, надмірна емоційна згуртованість може призводити до поляризації міжособистісного сприйняття, а жорстка структура групи — до формування захисної поведінки у студентів із низьким статусом, що проявляється у прагненні компенсувати свою позицію через завищення самооцінки та зниження оцінок інших. У свою чергу, підтримка високостатусних членів групи при одночасній критиці аутсайдерів посилює соціальне розшарування та негативно впливає на психологічний клімат у колективі [цит. за 34].

У зв'язку з цим дослідники рекомендують у процесі організації навчально-виховної роботи у закладах вищої освіти спрямовувати зусилля на формування професійних і комунікативних цінностей, розвиток лідерських якостей студентів із урахуванням їхнього індивідуального статусу та особливостей групової взаємодії. Реалізація такого підходу сприяє підвищенню задоволеності міжособистісним спілкуванням у студентських групах та загальному покращенню рівня психологічного благополуччя здобувачів вищої освіти.

Починаючи навчання в університеті, студенти перших курсів стикаються з необхідністю проходження складного та багаторівневого процесу адаптації, який охоплює як входження в нове освітнє середовище конкретного закладу вищої освіти, так і поступове опанування основ майбутньої професійної діяльності. Як зазначають Л.К. Гришанов і Д.В. Цуркан, ці два аспекти адаптації тісно взаємопов'язані та фактично становлять єдину систему пристосування особистості до нових соціально-освітніх умов. У межах цього процесу зазвичай виокремлюють два взаємодоповнювальні напрями [цит. за 67].

По-перше, це професійна адаптація, яка передбачає освоєння змісту навчальних дисциплін, специфіки організації освітнього процесу, поступове

формування навичок самостійної навчальної та наукової роботи.

По-друге, соціально-психологічна адаптація, що полягає у входженні студента в систему міжособистісних відносин академічної групи, прийнятті її норм, правил і способів взаємодії, а також у формуванні комфортного соціального статусу в новому колективі (М.В. Буланова-Топоркова).

Складність і багатовимірність цього періоду нерідко супроводжується виникненням негативних емоційних станів у студентів, зокрема підвищеної тривожності. Як зазначає Б.В. Барчі, у першокурсників часто спостерігається зростання рівня тривожності, що пов'язано з фрустрацією потреби в досягненні успіху, страхом самовираження, а також переживанням невідповідності власних результатів очікуванням оточення [цит. за 9].

Тривожність у психологічному розумінні є комплексним феноменом, який охоплює емоційні, когнітивні та поведінкові компоненти. Вона тісно пов'язана з такими особистісними характеристиками, як емоційна стійкість, рівень соціальної активності та інтелектуальної залученості. Важливо також, що рівень тривожності має безпосередній зв'язок з навчальною успішністю: надмірна особистісна тривожність підсилює напруження в навчальних ситуаціях, що може ускладнювати реалізацію потенціалу студента та прояв його компетентностей.

У науковій літературі зазвичай виділяють три основні форми адаптації студентів до умов навчання у закладі вищої освіти.

Перша — формальна адаптація, яка пов'язана з первинним засвоєнням інформаційного та організаційного контексту нового середовища.

Друга — соціальна адаптація, що відображає процес інтеграції студентів у групу однолітків, формування внутрішньогрупових зв'язків і відносин.

Третя — дидактична адаптація, яка полягає у пристосуванні до нових форм навчальної діяльності, методів викладання та вимог вищої школи (М. Лаврова) [67].

Окрему увагу дослідники приділяють визначенню критеріїв успішності адаптації. Так, Т. Резнік вважає одним із ключових показників рівень розумової

працездатності студентів-першокурсників. Я. Поторій пропонує більш комплексний підхід, виокремлюючи як суб'єктивні, так і об'єктивні критерії, серед яких ставлення до навчального процесу і колективу, задоволеність навчанням і міжособистісним спілкуванням, мотиваційна спрямованість, самооцінка, емоційний стан та навчальна успішність. Водночас одним із найважливіших інтегральних показників адаптованості виступає ставлення студента до обраної професії, яке відображає ступінь усвідомленості його професійного вибору та внутрішньої готовності до майбутньої діяльності [цит. за 54].

М. Лаврова наголошує, що процес соціально-психологічної адаптації студентів у сучасному закладі вищої освіти ускладнюється не лише новизною соціального середовища, але й зміною системи контролю знань. Зокрема, впровадження кредитно-модульної системи оцінювання, що відповідає європейським освітнім стандартам, створює додаткове психологічне навантаження. Емпіричні дані свідчать, що у періоди підготовки та проходження модульного контролю у студентів суттєво зростають показники як ситуативної, так і особистісної тривожності.

Якщо підвищення ситуативної тривожності під час контролю знань є закономірною реакцією на стресову ситуацію, то високий рівень особистісної тривожності може свідчити про глибші психологічні труднощі. Зокрема, це може вказувати на невідповідність між потребою студента в позитивному оцінюванні з боку оточення та реальним сприйняттям його результатів, а також на знижену самооцінку і недостатню впевненість у власних можливостях [46].

Порівняно зі шкільним етапом освіти, навчання у закладі вищої освіти характеризується суттєвим зміщенням акцентів у бік професійної спрямованості освітнього процесу та посилення ролі професійної самоосвіти студента. Засвоєння лекційного матеріалу та ефективна участь у практичних заняттях уже не обмежуються пасивним сприйманням інформації, а потребують сформованого комплексу спеціальних компетентностей, які забезпечують глибоке розуміння змісту дисциплін і здатність до їх

практичного застосування. У зв'язку з цим у вищій школі особливого значення набуває формування індивідуального стилю навчально-професійної діяльності, що дозволяє студентові ефективно організовувати власний освітній процес і поступово вибудовувати професійну ідентичність [47].

Важливу роль у цьому процесі відіграє емоційний фон навчальної діяльності. Позитивні емоційні стани сприяють розвитку професійно значущих якостей майбутнього фахівця, підвищують мотивацію та активність у навчанні, тоді як переважаючі негативні переживання може посилювати дезадаптаційні тенденції, ускладнюючи процес професійного становлення. У цьому контексті емоційна сфера виступає не лише супровідним компонентом навчання, а й важливим чинником формування професійної готовності.

Окрім цього, успішне оволодіння майбутньою професією передбачає наявність у студента певних індивідуально-особистісних якостей. Їх недостатня сформованість може свідчити про неповну готовність до професійної діяльності та потребу у додатковому розвитку відповідних компетенцій.

Ціннісно-моральний напрям дослідження психологічних особливостей сучасної української молоді

У межах ціннісно-морального підходу до вивчення молоді дослідники Л. Абсалямова та В. Ворожбіт-Горбатюк зосереджують увагу на сенсожиттєвих орієнтаціях як важливому психологічному ресурсі особистості. Вони підкреслюють значення таких характеристик, як здатність до переживання насиченого та осмисленого життя, орієнтація на просоціальні досягнення, а також уміння позитивно сприймати повсякденність і знаходити в ній джерела радості. На їхню думку, результати дослідження сенсожиттєвих установок молоді можуть бути використані для розроблення програм підтримки психологічного благополуччя та зміцнення психологічного здоров'я, зокрема в межах індивідуальних освітніх траєкторій студентів.

О. Ямницький, аналізуючи систему професійно-ціннісних орієнтацій молодого покоління, виокремлює три основні напрями їхнього розвитку.

Перший — це вектор благополуччя, який охоплює цінності фізичного

здоров'я та психологічного комфорту.

Другий — естетично-когнітивний, що пов'язаний із прагненням до творчої самореалізації, пізнання та розширення уявлень про світ.

Третій — комунікативно-прагматичний, у межах якого домінують орієнтації на міжособистісне спілкування, соціальну взаємодію та досягнення життєвого успіху.

Водночас, попри важливість професійно-ціннісної сфери, у сучасних умовах, зумовлених воєнними викликами, особливої актуальності набуває питання формування національної ідентичності молоді як ключового чинника стабільності та розвитку держави. У наукових працях низки дослідників (А. Гафіатуліна, І. Данилюк, В. Гресько, Н. Корчакова, А. Османова, Д. Піонтковська, Л. Співак, Г. Ставицький, Т. Федотова та ін.) підкреслюється значущість розвитку позитивної національної самоідентичності як складової особистісного та громадянського становлення молодих людей.

Зокрема, Л. Співак та Д. Піонтковська, досліджуючи рівні сформованості національної ідентичності студентської молоді з різних регіонів України, виділяють три основні рівні її розвитку: високий, середній та низький. Було встановлено, що студенти з високим рівнем національної самоідентичності демонструють активний інтерес до історії, культури та традицій українського народу, чітко усвідомлюють свою належність до нації, а також проявляють почуття гордості за власну національну ідентичність [цит. за 34].

Упродовж останнього десятиліття емпіричні дослідження національної та етнічної ідентичності українського студентства у вітчизняній психологічній науці залишаються відносно обмеженими за кількістю, хоча окремі наукові напрацювання дозволяють сформулювати важливі узагальнення щодо цієї проблематики.

Зокрема, у дослідженнях Г. Ставицького та Т. Федотової представлені результати емпіричного аналізу етнічної ідентичності студентської молоді, де акцент зроблено на її якісних характеристиках — рівні позитивності та ступені визначеності. Отримані дані свідчать, що значна частина українських студентів

демонструє сформовану позитивну етнічну ідентичність, що відображає прийняття власної належності до етнічної спільноти та загалом позитивне ставлення до неї [цит. за 9].

Окремо Д.В. Піонтковська встановила, що характер і динаміка формування національної ідентичності можуть істотно залежати від обраної студентом освітньої спеціальності. Найбільш інтенсивний розвиток національної ідентичності спостерігається у студентів гуманітарного спрямування, зокрема тих, хто навчається за спеціальностями «Історія» або «Українська мова та література». Це пояснюється тим, що їхні освітні програми містять значну кількість дисциплін, безпосередньо пов'язаних із вивченням історії, культури, мови та етнокультурної спадщини України, що сприяє глибшому усвідомленню національної належності.

Регіональний аспект формування етнічної та національної ідентичності розкрито в роботах А. Гафіатуліної. Дослідниця виявила певні відмінності у характері ідентифікаційних процесів залежно від географічного регіону проживання студентів. Так, для молоді західних регіонів більш типовою є варіативність субетнічної самоідентифікації; у східних регіонах переважає регіональна форма ідентичності; у північних — акцент на національній самоповазі та почутті гідності; тоді як у південних регіонах частіше фіксуються прояви національного самозвинувачення. У свою чергу, Н. Корчакова, аналізуючи національну самосвідомість студентської молоді західних регіонів України, констатує наявність у неї високого рівня сформованості позитивної та чітко окресленої етнічної ідентичності [цит. за 45].

Особливого значення в сучасних умовах набувають дослідження національної ідентичності молоді в період воєнних дій, здійснені А. Османовою та Л. Співак. Отримані ними результати свідчать, що в умовах війни переважна більшість молодих українців демонструє високий рівень позитивного ставлення до власної національної належності. Це проявляється у почуттях національної гідності, самоповаги, гордості за своє походження, а також у достатньо глибоких знаннях про історію, культуру та особливості

української нації [цит. за 31].

Більш масштабні емпіричні узагальнення, здійснені І. Данилюком та В. Гресько, засвідчують, що в структурі етнічної ідентичності української молоді найчастіше домінують такі типи, як нормативна (нормальна) етнічна ідентичність, етнічна індиферентність, а також етнотогоїзм, тоді як інші варіанти ідентифікаційних позицій трапляються значно рідше і мають маргінальний характер. Дослідники також звертають увагу на наявність певних негативних етнічних стереотипів щодо представників інших національностей, зокрема росіян, що може розглядатися як відображення сучасного суспільно-політичного контексту та переживання воєнної ситуації.

У межах зазначеного сприйняття представники молоді з нормативною етнічною ідентичністю можуть характеризувати іншу етнічну групу через низку узагальнених рис, які мають переважно негативне або амбівалентне забарвлення [цит. за 8].

Узагальнюючи ці результати, можна констатувати, що глибокі соціально-політичні трансформації, які відбуваються в Україні, зумовили поступову зміну пострадянських ідентифікаційних моделей та активне формування нових, переважно національно та етнічно орієнтованих ідентичностей. У цьому процесі особлива роль належить молодому поколінню, яке фактично виступає ключовим суб'єктом становлення сучасної української національної самосвідомості.

У контексті дослідження формування цінностей молоді в умовах сучасного інформаційного середовища важливо також враховувати, що молодь як соціально-демографічна група є універсальною віковою категорією з біологічної точки зору, однак її вікові межі, соціальний статус та психологічні характеристики значною мірою визначаються історичними умовами, культурним середовищем і специфікою процесів соціалізації в конкретному суспільстві.

Узагальнений аналіз наукових підходів до вивчення психологічних особливостей сучасної української молоді дозволяє виокремити кілька

ключових напрямів її розвитку: соціально-політичний, особистісний, навчально-освітній та ціннісно-моральний, кожен із яких відображає окремий вимір становлення молодшої людини в умовах сучасних суспільних трансформацій.

Висновки до першого розділу

У першому розділі здійснено теоретичний аналіз наукових підходів до проблеми соціалізації, розвитку та психологічних особливостей сучасної молоді, зокрема в умовах суспільних трансформацій та підвищеної соціальної невизначеності. Узагальнення вітчизняних і зарубіжних досліджень дозволило розкрити багатовимірність процесу соціалізації та його залежність від соціокультурних, освітніх, інформаційних і особистісних чинників.

Встановлено, що у сучасній психологічній науці соціалізація розглядається через низку концептуальних підходів — адаптивний, рольовий, когнітивний, гуманістичний, психоаналітичний, соціального навчання та системний. Кожен із них акцентує різні механізми входження особистості в суспільство: від засвоєння норм і ролей до саморозвитку, самоактуалізації та формування індивідуальної життєвої стратегії. Це свідчить про складність і багаторівневість процесу соціалізації як інтегративного феномена розвитку особистості.

Окрему увагу приділено специфіці соціалізації молоді, яка відбувається в умовах підвищеної варіативності соціального середовища та потребує особливих підходів до супроводу. Показано, що соціалізація особистості поєднує як цілеспрямовані педагогічні впливи, так і стихійні соціальні фактори, серед яких дедалі більшого значення набуває інформаційно-комунікаційний простір, зокрема Інтернет. Водночас цифрове середовище створює як нові можливості для розвитку, так і ризики для формування ідентичності та психологічної стабільності молодшої людини.

Узагальнено, що сучасна українська молодь перебуває під впливом складних соціально-політичних процесів, які зумовлюють трансформацію її ціннісних орієнтацій, національної та громадянської ідентичності, а також способів соціальної взаємодії. Визначено провідні напрями дослідження молоді: соціально-політичний, особистісний, навчальний та ціннісно-моральний, кожен із яких відображає окремі аспекти її розвитку.

Проаналізовано особливості студентської молоді як специфічної соціально-демографічної групи, для якої характерне поєднання навчально-професійної діяльності, інтенсивного особистісного становлення та активного входження в систему соціальних відносин. Наголошено на значущості академічного середовища, неформальних взаємин у групі та комунікативних процесів як ключових чинників соціалізації та психологічного благополуччя студентів.

Виявлено, що важливими детермінантами розвитку молоді виступають емоційна сфера, рівень тривожності, комунікативна компетентність, мотиваційні та ціннісні структури, а також рівень психологічної ресурсності. Ці чинники визначають ефективність адаптації до умов навчання та майбутньої професійної діяльності.

Отже, проведений теоретичний аналіз засвідчує, що соціалізація сучасної молоді є складним, багатовимірним і динамічним процесом, який відбувається під впливом взаємодії соціальних, освітніх, інформаційних та індивідуально-психологічних чинників, і потребує подальшого комплексного емпіричного дослідження.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДІ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА

2.1. Основні етапи емпіричного дослідження цінностей молоді в умовах сучасного інформаційного середовища

Дослідження інформаційного середовища як одного з провідних чинників формування ціннісних орієнтацій молоді ґрунтується на фундаментальних положеннях психологічної науки. Добір базових принципів дослідження здійснювався відповідно до логіки побудови емпіричної роботи, а також з урахуванням специфіки вивчення впливу інформаційного простору на особистість молодої людини.

Ключовими методологічними засадами проведеного емпіричного дослідження стали такі наукові принципи:

- принцип детермінізму, відповідно до якого будь-яке психічне явище має причинну зумовленість, а тому його вивчення неможливе без аналізу чинників та умов, що спричиняють його виникнення і розвиток;
- принцип розвитку, який передбачає розгляд психічних процесів та властивостей особистості в динаміці, тобто як таких, що постійно змінюються під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів;
- принцип системності, що орієнтує дослідника на аналіз психологічних явищ у їхній взаємозалежності та взаємозв'язку з іншими компонентами психіки й соціального середовища;
- принцип об'єктивності, згідно з яким результати дослідження мають бути науково обґрунтованими, достовірними, перевіреними та незалежними від суб'єктивних упереджень дослідника.

Дотримання зазначених принципів, а також належна організація

емпіричного дослідження створюють умови для отримання валідних результатів, що мають не лише теоретичне, а й практичне значення у вивченні психологічних особливостей життєвих виборів та ціннісних орієнтацій особистості.

У процесі розроблення дослідницької процедури нами було проаналізовано основні змінні, виокремлені М. С. Корольчуком та В. І. Осьодло, а також чинники, що здатні впливати на достовірність і якість психодіагностичної інформації [43].

Першочергове значення має послідовність проведення психодіагностичного обстеження. Науковці наголошують, що максимально точні результати можуть бути отримані лише за умови дотримання стандартизованих та контрольованих умов проведення дослідження. Це забезпечує коректність інтерпретації отриманих даних та мінімізує ризик викривлення результатів. Для уникнення деформації досліджуваних психологічних проявів рекомендовано організовувати процедуру обстеження у тих умовах, які є максимально наближеними до умов апробації відповідних методик, у межах яких визначалися їх валідність і надійність [43].

Дослідники також підкреслюють, що на початковому етапі психодіагностичного обстеження не варто перевантажувати респондентів додатковими поясненнями чи надмірними коментарями щодо змісту інструкцій. У разі виникнення труднощів доцільно повторно, спокійно та чітко озвучити інструкцію, не змінюючи її змісту [43].

Для встановлення первинного контакту з досліджуваними рекомендовано використовувати методи спостереження та бесіди, а також враховувати індивідуальні характеристики учасників дослідження — стать, вік, соціально-демографічний статус, особливості самопочуття тощо. У деяких випадках перед застосуванням психодіагностичних методик важливим є отримання попередньої інформації про емоційний та фізичний стан респондента.

Окрему увагу вчені приділяють ситуативній змінній. Будь-яка

психодіагностична процедура здатна впливати на внутрішній стан людини, викликаючи зміни у переживаннях, оцінках, емоціях та поведінці [43]. Проведення емпіричного дослідження нерідко супроводжується підвищенням тривожності, настороженості або формуванням негативного ставлення до самої процедури тестування. Саме тому дослідник має відповідально ставитися до організації обстеження, забезпечувати атмосферу довіри, психологічної безпеки та конфіденційності. Водночас необхідно враховувати, що навіть сам факт дослідження психіки вже певною мірою впливає на особистість досліджуваного.

М. С. Корольчук та В. І. Осьодло зазначають, що ситуативна змінна формується під впливом умов проведення обстеження [43]. Для зменшення її впливу рекомендується здійснювати емпіричне дослідження у максимально природних та звичних для респондентів умовах. З урахуванням цього психологи важливо підтримувати оптимальний рівень мотивації учасників дослідження, враховуючи як індивідуальні особливості особистості, так і ситуативні чинники.

Наступною важливою складовою є змінна мети дослідження. Організовуючи психодіагностичне обстеження, дослідник повинен чітко визначити, чи спрямована процедура виключно на діагностику, чи також передбачає подальшу психокорекційну роботу. Незалежно від мети, основоположним принципом залишається ненанесення шкоди психічному стану людини, недопущення психологічного тиску або приниження особистості.

Значну роль у достовірності результатів відіграє і змінна тестового психодіагностичного завдання. Багато дослідників наголошують, що рівень складності запропонованих завдань безпосередньо впливає на мотивацію респондентів та їхню активність у процесі виконання дослідницьких процедур [38]. Окрім відповідного рівня складності, психодіагностичні завдання повинні відповідати вимогам нейтральності, непрогностичності та мінімізувати прагнення досліджуваних надавати відповіді, які, на їхню думку, відповідають

очікуванням дослідника [38].

Важливе значення також має змінна особистості досліджуваного. Індивідуально-психологічні характеристики респондента, його емоційний стан, життєвий досвід, мотивація, рівень тривожності, особливості самооцінки та ставлення до ситуації дослідження можуть суттєво впливати на результати психодіагностики. Саме тому під час проведення емпіричного дослідження необхідно враховувати цілісність особистості досліджуваного та специфіку її взаємодії з інформаційним середовищем.

Під час організації та реалізації емпіричного дослідження важливо враховувати, що досліджуваний одночасно виступає і як об'єкт психологічного вивчення, і як активний суб'єкт взаємодії. З одного боку, психолог прагне зрозуміти особливості внутрішнього світу особистості, механізми її поведінки, переживання та індивідуальні характеристики, а з іншого — сам учасник дослідження активно реагує на ситуацію обстеження, оцінює її та вибудовує власну модель взаємодії з дослідником.

Ставлення респондента до процедури психодіагностики, до умов проведення дослідження, до змісту запропонованих завдань значною мірою впливає на достовірність та інформативність отриманого діагностичного матеріалу. Саме тому важливою умовою успішної організації емпіричного дослідження є створення атмосфери психологічної залученості досліджуваного до процесу роботи, формування довірливої міжособистісної взаємодії між ним і психологом. Така взаємодія сприяє підвищенню мотивації респондентів, зменшує напруження та забезпечує більш щирі й об'єктивні відповіді.

М. С. Корольчук та В. І. Осьодло запропонували умовний поділ досліджуваних на три основні групи залежно від їхнього ставлення до психологічного обстеження [43].

До першої групи належать особи, які сприймають участь у дослідженні як можливість позитивних змін у власному житті. Вони очікують, що результати обстеження допоможуть краще зрозуміти себе, сприятимуть

особистісному розвитку або покращенню певних аспектів життєдіяльності.

Другу групу становлять досліджувані з вираженою пізнавальною мотивацією та підвищеною допитливістю. Для них участь у психологічному дослідженні є передусім способом отримання нової інформації про себе, можливістю дізнатися щось цікаве та незвичне.

До третьої групи автори відносять осіб, для яких характерна потреба в гострих або незвичайних емоційних переживаннях. Такі респонденти нерідко очікують від психологічного обстеження сильних вражень, емоційного піднесення чи навіть певної ейфорії, пов'язаної з результатами тестування.

Проведення нашого теоретико-емпіричного дослідження передбачало реалізацію трьох взаємопов'язаних етапів психологічного дослідження.

На підготовчому етапі основними завданнями були визначення наукової проблеми, добір експериментальної бази для проведення психодіагностичного обстеження, обґрунтування вибірки досліджуваних, а також відбір валідних і надійних психодіагностичних методик. Саме цей етап має особливе значення у структурі психологічного дослідження, оскільки від якості його організації залежить достовірність подальших результатів [43].

Планування емпіричної частини дослідження виступає центральною складовою всієї наукової процедури. Особливої уваги при цьому потребує визначення зовнішніх змінних, які можуть впливати на залежні показники дослідження [43]. Крім того, саме якісно організоване планування забезпечує внутрішню та зовнішню валідність наукового дослідження, створюючи умови для об'єктивної інтерпретації результатів [43].

У межах підготовчого етапу було здійснено добір та ґрунтовний аналіз науково-методологічної бази дослідження ціннісної сфери сучасної молоді.

Значення методології полягає в тому, що саме вона забезпечує інтеграцію накопичених наукових знань про предмет і об'єкт дослідження, а також дозволяє максимально ефективно використовувати сучасні досягнення психологічної науки.

Відповідно до традиційних уявлень про роль методології у

психологічному дослідженні, вона застосовувалася нами у кількох основних напрямках наукового пошуку:

- під час визначення та формулювання наукової проблеми;
- у процесі конструювання предмета дослідження;
- при здійсненні теоретичного аналізу проблематики стратегій життєвих виборів особистості;
- у ході інтерпретації та узагальнення отриманих емпіричних результатів.

Перший етап дослідження був присвячений вивченню суб'єктивних і соціальних основ ціннісної сфери молоді в умовах сучасного інформаційного середовища. На цьому етапі увага зосереджувалася на аналізі особливостей середовища, соціальних чинників та індивідуального сприйняття молодими людьми системи цінностей.

Другий етап дослідження був спрямований на вивчення індивідуально-психологічних передумов ціннісної сфери молоді. У центрі уваги перебували особистісні характеристики респондентів, а також основних життєвих цінностей.

У межах третього етапу здійснювався аналіз ціннісної сфери молоді.

Послідовна реалізація зазначених етапів дала можливість системно підійти до дослідження проблеми реалізації цінностей молоді в умовах сучасного інформаційного середовища, а також забезпечила можливість її структурованого та формалізованого наукового аналізу.

Отже, у підрозділі було розкрито методологічні та організаційні засади проведення емпіричного психологічного дослідження. Встановлено, що ефективність і достовірність отриманих результатів значною мірою залежать від дотримання основних принципів психологічної науки, правильної організації процедури дослідження, а також урахування впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на поведінку та психічний стан досліджуваних.

Особливу увагу приділено ролі досліджуваного як активного суб'єкта взаємодії, ставлення якого до процедури психодіагностики безпосередньо

впливає на якість емпіричних даних. Підкреслено важливість створення довірливої атмосфери, підтримання мотивації учасників дослідження та забезпечення психологічного комфорту під час проведення обстеження.

Проаналізовано основні змінні, що можуть впливати на результати психодіагностичного дослідження, зокрема послідовність проведення обстеження, ситуативні чинники, специфіку мети дослідження, особливості тестових завдань та індивідуально-психологічні характеристики респондентів. Визначено, що врахування цих чинників дозволяє підвищити валідність і надійність емпіричних результатів.

У підрозділі також охарактеризовано етапи організації теоретико-емпіричного дослідження, починаючи від підготовчого етапу — постановки проблеми, добору вибірки та психодіагностичного інструментарію — до проведення основних етапів дослідження, спрямованих на аналіз соціальних, особистісних цінностей особистості.

Узагальнення представлених положень дозволяє стверджувати, що комплексний методологічний підхід, системне планування дослідження та поетапна організація емпіричної роботи створюють необхідні умови для всебічного вивчення психологічних особливостей особистості, її життєвих цінностей та механізмів їх становлення в сучасному інформаційному середовищі.

2.2. Методики дослідження інформаційного середовища як фактору формування цінностей молоді

Опитувальник «Оцінка рівня задоволеності якістю життя» Н. Є. Водоп'янової є одним із психодіагностичних інструментів, спрямованих на вивчення суб'єктивного переживання людиною власного психологічного благополуччя та ступеня задоволеності різними сферами життя.

Психологічний комфорт і відчуття благополуччя розглядаються як важливі показники особистості, оскільки саме вони виступають чутливими

індикаторами переходу від стану психологічної рівноваги до можливих проявів дезадаптації чи психоемоційного виснаження.

У сучасній зарубіжній психології широко застосовується поняття «якість життя». Воно пов'язане із суб'єктивною оцінкою людиною власного життєвого шляху, ступенем задоволеності самореалізацією, можливістю реалізовувати особистісний потенціал, а також із загальним рівнем психологічного здоров'я. Якість життя відображає не лише об'єктивні умови існування людини, а й її емоційне ставлення до власного життя, життєвих досягнень, міжособистісних стосунків і внутрішнього стану.

Перший варіант опитувальника був створений у 1993 році в Інституті медицини стресу у США. Його розроблення було пов'язане з необхідністю допомогти людям оцінити власний рівень стресового навантаження, а також усвідомити можливості вибору поведінкових стратегій, які сприяють ефективному подоланню життєвих труднощів і психоемоційного напруження.

Методика базувалася на екзистенційному підході до розуміння стресу та переживання людиною життєвих кризових ситуацій.

У первинному варіанті опитувальник включав 40 категорій, за допомогою яких оцінювалося індивідуальне сприйняття рівня стресової напруги. Респонденти здійснювали оцінювання за шкалою від 1 до 9 балів. Високі показники задоволеності певною сферою життя свідчили про нижчий рівень екзистенційного стресу та кращий психологічний стан особистості. На основі отриманих результатів визначався інтегральний показник — індекс якості життя, який відображав ступінь суб'єктивної задоволеності людини реалізацією власних ресурсів у процесі подолання життєвих та професійних стресів.

Адаптований варіант методики, розроблений Н. Є. Водоп'яною, містить 36 запитань, які охоплюють основні сфери життєдіяльності особистості. Зокрема, досліджуються такі категорії, як професійна діяльність, особисті досягнення, стан здоров'я, взаємини з близькими людьми, наявність соціальної та внутрішньої підтримки, рівень оптимізму, психоемоційна

напруженість, здатність до самоконтролю та вираженість негативних емоційних переживань.

Методика може застосовуватися як у форматі індивідуального, так і групового обстеження. Час виконання тесту чітко не регламентується, однак зазвичай процедура проходження опитувальника не перевищує тридцяти хвилин.

Обробка результатів здійснюється відповідно до спеціального ключа. Для кожної з дев'яти субшкал підраховується окрема сума балів. Кожна субшкала включає чотири запитання, тому мінімальний показник становить 4 бали, а максимальний — 40 балів.

Отримані результати дозволяють оцінити рівень задоволеності людини окремими сферами власного життя. Низькі бали свідчать про підвищену психічну напруженість, внутрішній дискомфорт і недостатню задоволеність відповідною сферою життєдіяльності. Високі показники, навпаки, характеризують емоційне благополуччя, внутрішню гармонію та позитивне ставлення особистості до власного життя.

Окрім аналізу окремих субшкал, визначається також загальний індекс якості життя, який розраховується як середнє арифметичне значення показників усіх дев'яти шкал. Цей інтегральний показник дозволяє оцінити загальний рівень психологічного благополуччя людини.

Дуже низькі значення індексу якості життя зазвичай характерні для осіб із вираженими депресивними проявами. Знижений рівень показника нерідко спостерігається у людей, які переживають синдром емоційного вигорання, хронічну втому або тривалі стресові стани. Водночас високий індекс якості життя свідчить про сформовану активну життєву позицію, оптимістичне сприйняття світу, психологічну стійкість та здатність ефективно долати життєві труднощі.

Методика «Самооцінка психічного здоров'я» Г. С. Нікіфорова спрямована на визначення рівня внутрішньої психологічної рівноваги особистості, її емоційної стабільності та відчуття душевного комфорту.

Респонденту пропонується оцінити власний психоемоційний стан шляхом надання відповідей на низку запитань відповідно до поданої інструкції.

Опитувальник дає змогу виявити ступінь гармонійності внутрішнього світу людини, рівень її стресостійкості, а також особливості реагування на життєві труднощі та емоційні навантаження.

Обробка отриманих результатів здійснюється шляхом підрахунку загальної кількості балів відповідно до спеціального ключа інтерпретації. Отримані показники дозволяють визначити один із трьох рівнів психічного здоров'я досліджуваного.

Показники в межах від 0 до 17 балів свідчать про високий рівень психічного благополуччя. Такі особи зазвичай характеризуються емоційною врівноваженістю, внутрішньою гармонією, спокоєм та здатністю підтримувати позитивний психологічний стан навіть у складних життєвих ситуаціях. Вони демонструють стабільність емоційних реакцій, уміння контролювати власні переживання та достатню увагу до підтримання фізичного й психічного здоров'я. Подібний психологічний стан часто викликає довіру та симпатію з боку оточення.

Результати у межах 18–35 балів вказують на нестійкість душевного благополуччя. У таких випадках людина загалом здатна підтримувати психічну рівновагу, проте періодично переживає внутрішнє напруження, емоційний дискомфорт або труднощі у подоланні стресових ситуацій.

Досліджуваний прагне усвідомити причини власних переживань і намагається зберігати психологічний баланс, хоча окремі несприятливі обставини можуть негативно впливати на його емоційний стан.

Показники від 36 до 50 балів свідчать про високий рівень психоемоційного виснаження та наближення до нервового зриву. Для осіб із такими результатами характерні підвищена дратівливість, надмірна чутливість до повсякденних труднощів, схильність гостро реагувати навіть на незначні стресові ситуації. У подібному стані особливого значення набуває необхідність цілеспрямованої роботи над відновленням психологічного та фізичного

здоров'я, оптимізацією режиму праці й відпочинку, а також застосуванням ефективних засобів психоемоційної саморегуляції.

Опитувальник «Діагностика домінуючого настрою» (ДС-8), розроблений Л. В. Куліковим, спрямований на вивчення особливостей емоційного стану особистості, її суб'єктивного благополуччя та домінуючих психічних переживань. У межах даної методики ключовими поняттями виступають суб'єктивне благополуччя, настрій і домінуючий психічний стан.

Суб'єктивне благополуччя розглядається як внутрішнє переживання людиною повноцінності власного життя, здатності зберігати психологічну стійкість у складних життєвих обставинах, а також як показник загального емоційного комфорту. Воно тісно пов'язане з особливостями домінуючого настрою та психічного стану особистості.

Поняття настрою у межах цієї методики трактується як відносно стійкий компонент психічного стану людини, який виконує важливу інтегративну функцію між структурою особистості та її емоційними переживаннями.

Настрій пов'язаний із почуттями, емоціями, переживанням подій особистого, соціального й духовного життя, а також із загальним психічним і фізичним тонусом індивіда.

Домінуючий стан визначається як такий психічний стан, який переважає протягом тривалого часу та займає значну частину життєвого простору людини. Подібні стани характеризують не лише окремий момент чи конкретну ситуацію, а загалом певний період життя особистості. Вони значною мірою зумовлюються соціально-психологічними та індивідуально-особистісними чинниками, а не лише поточними обставинами.

У структурі психічного стану Л. В. Куліков виокремлює дві складові: домінуючу та ситуативну. Ситуативні переживання виникають і функціонують на тлі більш стійких домінуючих станів. Зокрема, людина, перебуваючи у стані тривоги або страху, може водночас демонструвати зосередженість, працездатність чи навіть емоційне піднесення.

Основною метою методики є визначення особливостей настрою та

окремих характеристик психічних станів особистості за допомогою самооцінки респондента. Опитувальник орієнтований передусім на діагностику відносно стійких психічних станів, які домінують у житті людини впродовж певного часу.

Методика представлена у двох варіантах: повному (ДС-8), який містить 57 тверджень і охоплює 8 шкал, та скороченому (ДС-6), що включає 42 пункти й 6 шкал. У нашому дослідженні використовувався повний варіант опитувальника ДС-8, оскільки він дозволяє більш детально проаналізувати структуру домінуючих психічних станів.

Інтерпретація результатів здійснюється за допомогою стандартизованих показників у Г-балах. Значення 55 Г-балів і вище свідчать про підвищений рівень вираженості певної характеристики, тоді як показники 45 Г-балів і нижче вказують на її зниження. Результати понад 60 Г-балів трактуються як високі, а показники менше 40 Г-балів — як низькі. Така система оцінювання дозволяє визначити специфіку домінуючих емоційних станів особистості та ступінь їх прояву.

Основні шкали методики «Діагностика домінуючого настрою» (ДС-8) Л. В. Кулікова дозволяють визначити особливості психоемоційного стану особистості, рівень її активності, емоційної стабільності, тривожності та ставлення до життєвих обставин.

Шкала Ак: активність — пасивність у ставленні до життєвої ситуації

Високі показники за цією шкалою (понад 60 балів) свідчать про переважання активної життєвої позиції, оптимістичного світосприйняття та готовності людини долати труднощі. Для таких осіб характерні впевненість у власних силах, віра у можливість досягнення поставлених цілей, внутрішнє відчуття енергії та здатності протистояти життєвим викликам. Вони зазвичай демонструють високий рівень життєрадісності та позитивного ставлення до майбутнього.

Низькі показники (менше 40 балів), навпаки, вказують на пасивність, песимістичне бачення життєвих подій, невпевненість у власних можливостях

та сумніви щодо успішного подолання труднощів. Такі люди частіше схильні до бездіяльності й очікування негативного розвитку подій.

Шкала Бо: бадьорість — зневіра.

Високі результати за шкалою відображають піднесений емоційний стан, позитивний настрій, енергійність та переважання оптимістичного емоційного фону. Людина проявляє інтерес до різних сфер життя, очікує позитивних змін у майбутньому та має виражену мотивацію до активної діяльності.

Низькі показники характеризуються пригніченим настроєм, переважанням негативних переживань, смутком і розчаруванням. У таких осіб спостерігається звуження кола інтересів, невизначеність щодо майбутнього та схильність сприймати життєві перспективи у похмурих тонах. За надзвичайно низьких значень можуть проявлятися гіпотимні стани, почуття безнадії та очікування небезпеки чи невдач.

Шкала То: високий — низький тонус.

Високі оцінки за цією шкалою свідчать про наявність внутрішньої енергії, працездатності та готовності до активної діяльності. Людина відчуває приплив сил, здатність долати труднощі та тривалий час підтримувати продуктивну діяльність. Для таких осіб характерна мобілізованість і схильність до активного реагування на життєві виклики.

Низькі результати вказують на виснаження, втому, млявість, зниження працездатності та енергетичного потенціалу. Спостерігається схильність до астеничних реакцій, швидкої втомлюваності та труднощів у підтриманні активності.

Шкала Ра: розкутість — напруженість.

Високі показники свідчать про внутрішню розслабленість, емоційний комфорт та відсутність вираженого внутрішнього конфлікту. Людина сприймає життєву ситуацію як відносно стабільну та контрольовану, а поставлені цілі — як досяжні. За дуже високих значень може спостерігатися байдужість або надмірна заспокоєність.

Низькі оцінки вказують на емоційну напруженість, внутрішню

мобілізованість та значущість переживаних подій. Людина прагне активно змінити ситуацію або власну поведінку, докладає значних зусиль для досягнення бажаного результату. Подібний стан супроводжується високим рівнем емоційного напруження та активізацією психологічних захисних механізмів.

Шкала Сп: спокій — тривожність.

Високі результати за цією шкалою свідчать про внутрішню впевненість, емоційну стабільність і відчуття психологічної безпеки. Людина демонструє віру у власні можливості та здатність контролювати ситуацію.

Низькі показники характеризують схильність до генералізованої тривоги, постійного занепокоєння та очікування негативних подій. Такі особи часто сприймають навколишній світ як потенційно небезпечний, навіть за відсутності об'єктивних причин для хвилювання. Тривожність посилює чутливість до емоційно значущих подразників і негативно впливає на поведінку, діяльність та емоційний стан.

Шкала Ус: стійкість — нестійкість емоційного тону.

Високі показники свідчать про емоційну врівноваженість, стабільність настрою та здатність ефективно контролювати власні емоційні реакції. Навіть у стресових ситуаціях людина зберігає адекватність поведінки, самоконтроль та здатність до ефективної психічної саморегуляції.

Низькі результати вказують на емоційну нестійкість, труднощі в управлінні емоціями та схильність до різких коливань настрою. У випадку дуже низьких значень може спостерігатися емоційна ригідність, тобто недостатня гнучкість емоційного реагування.

Низькі показники за цією шкалою свідчать про недостатню емоційну стабільність особистості. У таких випадках людина схильна до швидкого виникнення емоційного напруження, різких змін настрою, підвищеної дратівливості та домінування негативних емоційних переживань.

Шкала «Уд» («задоволеність – незадоволеність життям загалом», його перебігом та процесом самореалізації) спрямована на визначення загального

рівня суб'єктивної задоволеності власним життям.

Високі показники за цією шкалою характеризують особистість як таку, що позитивно оцінює власне життя, відчуває внутрішню цілісність і можливість реалізовувати себе. Людина усвідомлює власну відповідальність за прийняття рішень, здатна здійснювати самостійний вибір, орієнтуючись на власні переконання та потреби. Вона демонструє готовність долати труднощі, які виникають на шляху до реалізації особистісного потенціалу, а також загалом позитивно оцінює рівень власної успішності.

Низькі результати за шкалою вказують на незадоволеність життєвим шляхом, процесом самореалізації та актуальними життєвими подіями. Для таких осіб характерне занижене сприйняття власних досягнень, невпевненість у собі та відчуття внутрішньої невизначеності. Людина може переживати труднощі у пошуку власного життєвого призначення, уникати необхідності приймати важливі рішення й брати відповідальність за наслідки власного вибору. Нерідко спостерігаються сумніви, які ускладнюють самовизначення та гальмують процес особистісного розвитку.

Контрольна шкала «По» («позитивний – негативний образ Я») виконує допоміжну функцію та використовується для оцінювання рівня критичності самооцінки, її адекватності та щирості відповідей респондента. До складу шкали входить шість тверджень.

Надзвичайно високі показники можуть свідчити про недостатній рівень саморефлексії та поверхове розуміння власних психологічних особливостей. Якщо результати перевищують 65 стандартних балів, це може вказувати на низьку критичність самооцінювання, тенденцію до нещирості або прагнення продемонструвати себе у надмірно позитивному світлі. Такі результати також інколи пов'язані з негативним ставленням до процедури дослідження чи вираженою зацікавленістю в отриманні соціально схвалюваних результатів.

Показники в межах 60–64 балів свідчать про певне зниження критичності щодо власної особистості та недостатню об'єктивність самооцінювання.

Результати у діапазоні 40–59 балів відображають ступінь самоприйняття

особистості. Чим вищим є показник, тим менш критично людина ставиться до себе та тим більшою мірою приймає власні особливості й недоліки. Якщо оцінка нижча за 50 балів, це може свідчити про достатню щирість відповідей, прагнення до об'єктивного самоаналізу та здатність критично оцінювати свій психологічний стан.

Низькі результати (менше 40 балів) характеризують не лише високий рівень критичності самооцінки та прагнення до максимальної щирості, але й негативне ставлення до самого себе.

Л. В. Куліков наголошував на важливості врахування феномену соціальної бажаності під час діагностики настрою. Соціальна бажаність проявляється у прагненні особистості надавати відповіді, які відповідають соціально схвалюваним стандартам, щоб виглядати більш привабливою у власних очах або в очах оточення. Найчастіше це проявляється при оцінюванні характеристик, які мають значення для соціального середовища та впливають на сприйняття людини іншими.

Використання семибальної шкали оцінювання в кожному пункті методики дає змогу трактувати результати шкали «По» не лише з позиції щирості чи нещирості відповідей. Рівень критичності самооцінювання безпосередньо пов'язаний із самоприйняттям: чим більш позитивно людина ставиться до себе, тим менше вона схильна акцентувати увагу на власних недоліках. Самоприйняття суттєво впливає на емоційний стан особистості: чим воно вище, тим більш позитивним є настрій та загальний психічний стан людини.

Обробка результатів тестування здійснюється шляхом підрахунку сумарної кількості балів за кожною шкалою.

Низькі показники за першими чотирма шкалами («Ак», «Бо», «То», «Ра»), а також за шкалою «Ус», можуть свідчити про наявність тривалого стресового стану. При цьому чим нижчими є результати за шкалою тону, тим більш імовірною є значна тривалість стресу. Такий психоемоційний стан становить небезпеку через можливість виникнення психосоматичних і

соматичних порушень.

Знижені результати за шкалами «Ук» та «Ак» свідчать про дисгармонійність емоційного стану й настрою. Хоча подібний стан не завжди призводить до швидкого погіршення здоров'я, він може вказувати на недостатній рівень психологічної стійкості особистості.

Висновки до другого розділу

У другому розділі було здійснено теоретико-методологічний аналіз досліджуваної проблеми, визначено основні наукові підходи до її вивчення, а також охарактеризовано психологічні чинники й особливості прояву досліджуваного феномена. Проведений аналіз наукової літератури дозволив встановити, що проблема є багатоаспектною та потребує комплексного підходу до її розгляду з урахуванням соціально-психологічних, особистісних і діяльнісних характеристик особистості.

У ході дослідження було з'ясовано, що сучасні наукові підходи акцентують увагу на взаємозв'язку індивідуально-психологічних властивостей особистості з умовами соціального середовища, професійної діяльності та міжособистісної взаємодії. Встановлено, що важливу роль у формуванні та розвитку досліджуваного явища відіграють мотиваційна сфера, емоційна стійкість, рівень саморегуляції, особливості комунікації та ціннісні орієнтації особистості.

Теоретичний аналіз показав, що досліджуваний феномен формується під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. До внутрішніх чинників належать індивідуальні особливості особистості, рівень розвитку самосвідомості, самооцінки, рефлексії та здатності до самоконтролю. Серед зовнішніх чинників важливе місце займають умови соціального середовища, характер міжособистісних стосунків, професійне навантаження, специфіка діяльності та соціальні вимоги.

У результаті аналізу наукових джерел було систематизовано основні підходи до вивчення проблеми та визначено, що найбільш продуктивним є інтегративний підхід, який дозволяє розглядати особистість як активного суб'єкта діяльності та соціальної взаємодії. Такий підхід забезпечує цілісне розуміння психологічних механізмів розвитку досліджуваного явища та дає можливість комплексно інтерпретувати результати емпіричного дослідження.

Крім того, у розділі було обґрунтовано доцільність використання комплексу психодіагностичних методик для вивчення особливостей досліджуваного феномена. Добір методичного інструментарію здійснювався з урахуванням мети, завдань та специфіки дослідження, що забезпечує достовірність і валідність отриманих результатів.

Отже, результати теоретичного аналізу дали змогу визначити основні концептуальні положення дослідження, уточнити зміст ключових понять та сформулювати теоретичну основу для проведення емпіричного етапу дослідження. Отримані висновки підтверджують актуальність проблеми та необхідність її подальшого наукового вивчення.

РОЗДІЛ 3

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ФОРМУВАННЯ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДІ

3.1. Цінність досягнення успіху в молодіжному середовищі

Таблиця 3.1

**Фактори досягнення успіху як цінності на думку студентської
молоді**

Параметри	M	Me	Mo	SD	IQR	S/SES	K/SEK
Добра освіта	5,369	6,000	7,000	1,758	2,000	-4,975	0,6779
Матеріальний статок	5,260	6,000	6,000	1,715	3,000	-4,3257	-0,206
Здібності	5,666	6,000	7,000	1,540	2,000	-5,846	2,446
Везіння	5,065	5,000	5,000	1,522	2,000	-2,290	-0,667
Здоров'я	5,830	6,000	7,000	1,519	2,000	-7,291	4,762
Завзятість (працьовитість)	5,869	6,000	7,000	1,515	2,000	-7,284	4,647
Добрі зв'язки (підтримка друзів)	5,299	6,000	7,000	1,630	2,000	-4,376	0,600

Примітка: M - середнє арифметичне значення, Me - медіана, Mo – мода, SD - стандартне відхилення, IQR - міжквартильний розмах, S/SES - співвідношення асиметрії та стандартної похибки асиметрії, K/SEK - співвідношення асиметрії та стандартної похибки ексцесу.

Подана таблиця відображає уявлення студентської молоді про те, які чинники вони вважають ключовими для досягнення життєвого успіху. Аналіз здійснено на основі описової статистики (середнє значення, медіана, мода,

стандартне відхилення, міжквартильний розмах), а також показників форми розподілу (асиметрія та ексцес).

Усі досліджувані фактори мають відносно високі середні значення ($M \approx 5,06\text{--}5,87$), що свідчить про загальну схильність студентів оцінювати перелічені чинники як важливі для досягнення успіху. При цьому медіани ($Me = 5\text{--}6$) та моди ($Mo = 5\text{--}7$) підтверджують, що розподіл відповідей зміщений у бік високих оцінок, тобто більшість респондентів схильні надавати цим факторам значущого статусу.

Найвищі середні значення отримали:

- Завзятість (працьовитість) – $M = 5,869$
- Здоров'я – $M = 5,830$
- Здібності – $M = 5,666$

Це свідчить про домінування в студентській свідомості внутрішніх, особистісно зумовлених ресурсів як основи успіху. Зокрема, працьовитість і здібності сприймаються як ключові детермінанти досягнень, що відповідає концепції інтернального локусу контролю.

Проаналізуємо окремі фактор.

1. Завзятість (працьовитість). Найвищий середній показник ($M = 5,869$) вказує на те, що студенти розглядають наполегливу працю як провідну умову успіху. Невелике стандартне відхилення ($SD = 1,515$) і низький IQR (2,000) свідчать про відносну узгодженість думок респондентів.

2. Здоров'я. Другий за значущістю фактор ($M = 5,830$) демонструє усвідомлення важливості фізичного та психічного благополуччя як базового ресурсу життєвої ефективності. Висока мода ($Mo = 7$) підкреслює, що значна частина студентів оцінює цей чинник як максимально важливий.

3. Здібності. Високі оцінки ($M = 5,666$; $Mo = 7$) свідчать про значущість природних або набутих інтелектуальних і особистісних ресурсів. Показник ексцесу ($K/SEK = 2,446$) вказує на більш концентрований розподіл відповідей із тенденцією до поляризації оцінок.

4. Добра освіта. Середній рівень оцінки ($M = 5,369$) демонструє визнання

освіти як важливого, але не абсолютного чинника успіху. Від'ємна асиметрія ($S/SES = -4,975$) свідчить про переважання високих оцінок, однак розподіл є неоднорідним.

5. Матеріальний статок. Показник ($M = 5,260$) свідчить про помірну значущість матеріальних ресурсів. Відносно нейтральний ексцес ($K/SEK = -0,206$) вказує на рівномірний розподіл відповідей без різких відхилень.

6. Добрі зв'язки (підтримка друзів). Середнє значення ($M = 5,299$) демонструє, що соціальний капітал сприймається як допоміжний, але не провідний фактор успіху. Відносно невисока варіативність ($SD = 1,630$) свідчить про стабільність оцінок.

7. Везіння. Найнижчий середній показник ($M = 5,065$) серед усіх факторів вказує на те, що студенти найменше схильні пояснювати успіх випадковістю. Це підтверджує переважання раціонального та особистісно-активного підходу до розуміння успіху.

Статистичні особливості розподілу.

Значення стандартного відхилення ($SD \approx 1,5-1,76$) та міжквартильного розмаху ($IQR = 2-3$) свідчать про помірну варіативність відповідей, тобто група загалом є відносно однорідною у своїх оцінках.

Показники асиметрії (S/SES) переважно негативні, що означає зміщення розподілу у бік високих оцінок. Це демонструє тенденцію студентів переоцінювати значущість більшості факторів успіху. Ексцес (K/SEK) у більшості випадків також відрізняється від нуля, що свідчить про наявність як більш «сконцентрованих», так і більш «розмитих» розподілів відповідей залежно від фактора.

Отримані результати дозволяють зробити висновок, що студентська молодь у структурі цінності «успіх» надає пріоритет насамперед внутрішнім особистісним чинникам (працьовитість, здібності, здоров'я), тоді як зовнішні фактори (везіння, соціальні зв'язки, матеріальний статок) мають другорядне значення.

Це свідчить про сформовану орієнтацію на активну життєву позицію,

віру у власні зусилля та відповідальність за досягнення результатів, що є характерним для осіб із більш інтернальною атрибуцією успіху.

Розглянемо наступний фактор – особливості відчуття основних емоційних цінностей молоді в умовах фізичного благополуччя.

Таблиця 3.2

Відчуття студентської молоді в умовах фізичного благополуччя

Параметри	М	Me	Mo	SD	IQR	S/SES	K/SEK
Я спокійний	5,721	6,000	7,000	1,549	2,000	-5,988	2,240
Я задоволений	5,604	6,000	7,000	1,729	2,000	-5,651	1,413
Я щасливий	5,500	6,000	7,000	1,772	2,000	-5,519	1,292
Мені радісно	5,205	5,000	7,000	1,787	3,000	-3,981	-0,235
Мені нічого не загрожує	5,088	5,000	7,000	1,859	3,000	-3,958	-0,600
Мені це байдуже	2,658	2,000	1,000	1,940	3,000	4,394	-0,823
Мене особливо нічого не турбує	4,072	4,000	5,000	1,658	2,000	-1,520	-1,390
Я відчуваю впевненість у собі	5,119	5,000	5,000	1,542	2,000	-3,267	-0,286
Я відчуваю себе вільно	5,275	5,500	7,000	1,573	3,000	-4,135	0,663
Я відчуваю внутрішнє задоволення	5,315	6,000	7,000	1,647	2,752	-4,975	1,359

Примітка: М - середнє арифметичне значення, Me - медіана, Mo – мода, SD - стандартне відхилення, IQR - міжквартильний розмах, S/SES - співвідношення асиметрії та стандартної похибки асиметрії, K/SEK - співвідношення асиметрії та стандартної похибки ексцесу.

Подана таблиця відображає емоційно-суб'єктивні переживання студентської молоді, пов'язані з відчуттям фізичного та загального благополуччя. Дані представлені за показниками центральної тенденції (середнє, медіана, мода), варіативності (SD, IQR) та форми розподілу (асиметрія й ексцес).

У цілому спостерігається переважання позитивного емоційного фону. Більшість середніх значень знаходяться у діапазоні 5,0–5,7 балів, що свідчить про відчуття студентами достатньо високого рівня спокою, задоволеності та внутрішнього комфорту.

Медіани переважно становлять 5–6, а моди здебільшого дорівнюють 7, що вказує на тенденцію до максимальних оцінок у значної частини респондентів. Це свідчить про домінування позитивних переживань у структурі суб'єктивного благополуччя.

Найбільш виражені позитивні стани.

1. «Я спокійний» ($M = 5,721$)

Цей показник є найвищим серед усіх тверджень і відображає домінування стану внутрішнього спокою. Невелика варіативність ($SD = 1,549$; $IQR = 2,000$) свідчить про відносну однорідність відповідей. Висока мода ($Mo = 7$) підкреслює, що значна частина студентів оцінює свій стан як максимально спокійний.

2. «Я задоволений» ($M = 5,604$).

Високі значення демонструють загальну задоволеність власним життям та поточним станом. Негативна асиметрія ($S/SES = -5,651$) вказує на зміщення розподілу у бік високих оцінок.

3. «Я щасливий» ($M = 5,500$)

Показник щастя також перебуває на достатньо високому рівні, що підтверджує позитивний емоційний фон студентської молоді. Водночас дещо вищий SD ($1,772$) свідчить про більшу індивідуальну варіативність переживання щастя.

Середній рівень позитивних станів.

«Мені радісно» ($M = 5,205$)

Показник радості є дещо нижчим, однак все ще залишається у позитивному діапазоні. Більш високий IQR ($3,000$) свідчить про розбіжності в оцінках між студентами.

«Мені нічого не загрожує» ($M = 5,088$)

Відчуття безпеки є помірно вираженим. Це може свідчити про наявність певної психологічної напруги або невизначеності, попри загальний позитивний фон.

Нейтральні та слабо виражені стани.

«Мене особливо нічого не турбує» ($M = 4,072$).

Цей показник є нижчим за інші позитивні твердження, що свідчить про наявність у частини студентів внутрішніх переживань або тривожності. Від'ємна асиметрія ($S/SES = -1,520$) вказує на зміщення до нижчих оцінок.

«Я відчуваю впевненість у собі» ($M = 5,119$).

Показник впевненості знаходиться на середньому рівні, що свідчить про помірну самооцінку та відносну стабільність самосприйняття.

«Я відчуваю себе вільно» ($M = 5,275$).

Відчуття свободи є відносно вираженим, однак спостерігається певна варіативність ($IQR = 3,000$), що може свідчити про різний рівень автономії у студентів залежно від життєвих умов.

«Я відчуваю внутрішнє задоволення» ($M = 5,315$).

Цей показник підтверджує загальний позитивний емоційний стан і внутрішню гармонійність значної частини вибірки.

Низькі значення та особливі тенденції.

«Мені це байдуже» ($M = 2,658$).

Цей показник суттєво відрізняється від інших і має найнижче середнє значення. Це свідчить про те, що більшість студентів не демонструє емоційної апатії або байдужості, що є позитивною характеристикою емоційного функціонування. Позитивна асиметрія ($S/SES = 4,394$) вказує на концентрацію низьких оцінок.

Значення стандартного відхилення ($SD \approx 1,5-1,9$) та міжквартильного розмаху ($IQR = 2-3$) свідчать про помірну неоднорідність вибірки, що є типовим для психологічних досліджень емоційних станів.

Переважно негативні значення асиметрії (S/SES) свідчать про зміщення розподілу у бік високих оцінок, тобто домінування позитивних переживань.

Водночас окремі показники (наприклад, «байдуже») мають протилежну тенденцію, що відображає наявність невеликої групи студентів із зниженим емоційним тонусом.

Показники ексцесу (K/SEK) варіюють від негативних до позитивних

значень, що свідчить про неоднорідність розподілу: частина змінних має «піковий» характер (концентрація високих оцінок), інші — більш розмитий розподіл відповідей.

Отримані результати дозволяють зробити висновок, що студентська молодь загалом характеризується позитивним емоційним станом у контексті фізичного благополуччя, який проявляється у відчуттях спокою, задоволеності, щастя та внутрішнього комфорту.

Водночас наявність середніх показників за окремими шкалами (особливо «впевненість у собі», «безпека», «радість») та поодиноких нижчих значень («байдужість», «тривожність») свідчить про неоднорідність емоційного досвіду, що може бути зумовлено індивідуальними психологічними особливостями, рівнем стресу та умовами навчання.

Загалом можна констатувати переважання адаптивного емоційного профілю студентської молоді, з домінуванням позитивних переживань і відносно низьким рівнем емоційної апатії.

Таблиця 3.3

Засоби, що чинять інформаційний вплив на обізнаність студентської молоді в галузі життя

Параметри	M	Me	Mo	SD	IQR	S/SES	K/SEK
ЗМІ (радіо, ТБ)	4,330	5,000	5,000	1,750	3,000	-2,035	-1,762
Газети та журнали	3,877	4,000	5,000	1,633	2,000	-1,371	-1,437
Другі та знайомі	4,424	5,000	5,000	1,674	3,000	-1,512	-1,685
Науково-популярні книжки	4,674	5,000	5,000	1,705	2,000	-2,720	-0,670

Примітка: M - середнє арифметичне значення, Me - медіана, Mo – мода, SD - стандартне відхилення, IQR - міжквартильний розмах, S/SES - співвідношення асиметрії та стандартної похибки асиметрії, K/SEK - співвідношення асиметрії та стандартної похибки ексцесу.

Подана таблиця відображає, з яких джерел студентська молодь отримує інформацію про різні аспекти життя, а також як вони оцінюють значущість цих

каналів. Аналіз виконано на основі показників центральної тенденції, варіативності та форми розподілу.

Усі середні значення ($M = 3,877\text{--}4,674$) свідчать про помірний рівень використання інформаційних джерел студентами. Жодне з джерел не отримало максимально високих оцінок, що вказує на відсутність абсолютного домінування одного каналу інформації.

Медіани переважно дорівнюють 4–5, а моди здебільшого становлять 5, що свідчить про тенденцію до середньо-високих оцінок значущості інформаційних джерел.

Порівняємо та проаналізуємо окремі інформаційні джерела.

1. Науково-популярні книжки ($M = 4,674$).

Це найбільш значуще джерело інформації серед усіх досліджуваних. Високе середнє значення та мода ($M_o = 5$) свідчать про те, що студенти відносно часто звертаються до структурованих, перевірених джерел знань.

Від'ємна асиметрія ($S/SES = -2,720$) вказує на переважання високих оцінок, тобто значна частина респондентів визнає важливість цього джерела. Водночас помірний ексцес ($K/SEK = -0,670$) свідчить про відносно рівномірний розподіл відповідей.

2. Другі та знайомі ($M = 4,424$).

Цей канал займає друге місце за значущістю. Він відображає важливість соціального оточення як джерела інформації.

Медіана ($M_e = 5$) та мода ($M_o = 5$) свідчать про те, що значна частина студентів часто отримує інформацію саме через міжособистісну комунікацію. Водночас помірна негативна асиметрія ($-1,512$) вказує на переважання позитивних оцінок.

$IQR = 3,000$ свідчить про достатньо широку варіативність відповідей, тобто роль соціального оточення різниться залежно від індивідуальних особливостей студентів.

3. ЗМІ (радіо, ТБ) ($M = 4,330$).

Мас-медіа займають середню позицію серед джерел інформації. Це

свідчить про їх помірну, але не провідну роль у формуванні обізнаності студентської молоді.

Мода ($M_o = 5$) і медіана ($M_e = 5$) вказують на те, що частина студентів досить активно користується цим джерелом. Однак більш помірне середнє значення свідчить про неоднорідність у виборі цього каналу.

Негативна асиметрія ($-2,035$) свідчить про схильність частини респондентів до високих оцінок, але загалом розподіл є зміщеним у бік середніх значень.

4. Газети та журнали ($M = 3,877$).

Це найменш значуще джерело інформації серед розглянутих.

Нижче середнє значення та відносно низька медіана ($M_e = 4$) свідчать про те, що друковані ЗМІ поступово втрачають свою роль у інформаційному просторі студентів.

Від'ємна асиметрія ($-1,371$) та негативний ексцес ($-1,437$) вказують на розподіл із переважанням нижчих оцінок і більш рівномірною структурою відповідей без виражених піків.

Статистичні особливості розподілу.

Значення стандартного відхилення ($SD \approx 1,63-1,75$) та міжквартильного розмаху ($IQR = 2-3$) свідчать про помірну варіативність оцінок, що є типовим для соціально-психологічних досліджень інформаційної поведінки.

Показники асиметрії (S/SES) переважно негативні, що означає зміщення розподілу у бік вищих оцінок. Це свідчить про те, що більшість студентів визнає значущість усіх зазначених джерел, хоча ступінь цієї значущості різниться.

Ексцес (K/SEK) здебільшого має негативні значення, що вказує на плоский розподіл відповідей і відсутність різкої концентрації оцінок навколо одного значення.

Отримані результати дозволяють зробити висновок, що інформаційна поведінка студентської молоді є змішаною та багатоканальною.

Найбільш впливовими джерелами виступають:

- науково-популярна література,
- міжособистісне спілкування (друзі, знайомі).

Середній рівень впливу мають:

- телебачення, соцмережі та радіо.

Найменш значущими залишаються:

- друковані газети та журнали.

У цілому можна констатувати перехід студентської молоді до поєднання традиційних і особистісно орієнтованих каналів інформації, з поступовим зниженням ролі класичних друкованих медіа та збереженням значущості живої комунікації й освітніх джерел знань.

3.2. Методичні рекомендації з корекції впливу інформаційного середовища на систему цінностей молоді

Інформаційне середовище сучасної молоді характеризується надмірною насиченістю повідомленнями різного змісту, які часто мають суперечливий або маніпулятивний характер. У цих умовах формування ціннісних орієнтацій значною мірою залежить від здатності молодої людини критично оцінювати інформацію, відбирати значущі джерела та інтегрувати їх у власну систему переконань.

Метою методичних рекомендацій є створення умов для розвитку інформаційної грамотності, критичного мислення та стабільної ціннісної системи молоді.

Основні напрями корекційної роботи.

Формування критичного мислення.

Рекомендується систематично впроваджувати вправи, спрямовані на:

- аналіз достовірності інформаційних джерел;
- виявлення маніпуляцій, фейків і пропагандистських елементів;
- порівняння різних точок зору на одну проблему;

- аргументацію власної позиції.

Ефективними є дискусії, кейс-метод, аналіз медіатекстів та дебати.

Розвиток медіаграмотності.

Доцільно формувати у молоді вміння:

- розрізняти інформаційні, рекламні та пропагандистські повідомлення;
- аналізувати цілі та мотиви авторів контенту;
- розуміти механізми впливу соціальних мереж і алгоритмів;
- усвідомлювати наслідки інформаційного споживання.

Рекомендується використання тренінгів із медіаграмотності та інтерактивних платформ.

Корекція ціннісних орієнтацій.

Особливу увагу слід приділяти формуванню:

- цінності освіти та саморозвитку;
- відповідальності за власні рішення;
- орієнтації на здоровий спосіб життя;
- соціальної відповідальності та емпатії.

Застосовуються методи групової роботи, тренінги особистісного зростання, рефлексивні вправи.

Оптимізація інформаційного споживання.

Рекомендується:

- формувати навички інформаційної гігієни (обмеження надмірного споживання контенту);
- заохочувати використання перевірених джерел (науково-популярна література, освітні платформи);
- зменшувати залежність від випадкових і розважальних медіа;
- формувати інформаційний баланс між онлайн і офлайн джерелами.

Психологічна стійкість до інформаційного впливу.

Необхідно розвивати:

- емоційну саморегуляцію під час сприйняття інформації;
- здатність до збереження внутрішньої стабільності в умовах

інформаційного перевантаження;

- навички усвідомленого споживання контенту;
- стійкість до соціального тиску та маніпуляцій.

Ефективними є техніки майндфулнес, релаксаційні вправи та психологічні тренінги.

Рекомендованими формами роботи можна вважати:

- тренінги з медіаграмотності та критичного мислення;
- інтерактивні лекції та семінари;
- групові дискусії та дебати;
- аналіз реальних медіакейсів;
- проєктна діяльність (створення власних інформаційних продуктів);
- індивідуальне психологічне консультування.

Освітні заклади повинні виступати ключовим середовищем формування цінностей через:

- інтеграцію медіаосвіти в навчальні дисципліни;
- підтримку критичного обговорення соціально значущих тем;
- формування культури академічної доброчесності;
- розвиток партнерської взаємодії між викладачем і студентом.

Реалізація запропонованих рекомендацій сприятиме:

- підвищенню рівня критичного мислення молоді;
- зниженню впливу маніпулятивної інформації;
- формуванню стійкої системи цінностей;
- зростанню інформаційної культури;
- гармонізації емоційного стану в умовах інформаційного

навантаження.

Висновки до третього розділу

У третьому розділі представлено результати емпіричного дослідження особливостей ціннісних орієнтацій та психологічних характеристик студентської молоді в контексті впливу інформаційного середовища, а також здійснено їх кількісний і якісний аналіз із використанням методів описової статистики.

У ході аналізу встановлено, що студентська молодь загалом орієнтується на внутрішні чинники досягнення життєвого успіху. Найбільш значущими цінностями виступають завзятість (працьовитість), здібності та стан здоров'я.

Це свідчить про домінування інтернальної атрибуції успіху, тобто переконання у вирішальній ролі власних зусиль та особистісних ресурсів.

Водночас зовнішні фактори, такі як матеріальний статок, соціальні зв'язки та везіння, мають менш виражене значення.

Аналіз емоційного стану студентів у контексті фізичного благополуччя показав переважання позитивного емоційного фону, що проявляється у відчуттях спокою, задоволеності, щастя та внутрішнього комфорту. Разом із тим виявлено певну варіативність у показниках впевненості, відчуття безпеки та загального емоційного благополуччя, що може свідчити про наявність індивідуальних відмінностей у рівні психологічної стійкості та адаптації.

Дослідження особливостей інформаційного впливу засвідчило, що найбільш значущими джерелами інформації для студентської молоді є науково-популярна література та міжособистісне спілкування. Засоби масової інформації (телебачення, радіо) мають помірний вплив, тоді як друковані видання (газети, журнали) поступово втрачають свою роль у формуванні інформаційної картини світу студентів. Це свідчить про трансформацію інформаційної поведінки молоді та зростання значущості інтерактивних і персоналізованих джерел інформації.

Узагальнення отриманих результатів дозволяє констатувати, що система цінностей студентської молоді формується під впливом як внутрішніх

психологічних характеристик, так і особливостей сучасного інформаційного середовища. Виявлено тенденцію до поєднання раціонально-особистісних установок із помірним впливом соціального оточення та медіа.

Отримані дані підтверджують актуальність досліджуваної проблематики та необхідність подальшого вивчення механізмів впливу інформаційного середовища на формування ціннісних орієнтацій молоді, а також розроблення та впровадження психолого-педагогічних засобів корекції цього впливу.

ВИСНОВКИ

1. Соціалізація особистості поєднує як цілеспрямовані педагогічні впливи, так і стихійні соціальні фактори, серед яких дедалі більшого значення набуває інформаційно-комунікаційний простір, зокрема Інтернет. Водночас цифрове середовище створює як нові можливості для розвитку, так і ризики для формування ідентичності та психологічної стабільності молодого людини.

Узагальнено, що сучасна українська молодь перебуває під впливом складних соціально-політичних процесів, які зумовлюють трансформацію її ціннісних орієнтацій, національної та громадянської ідентичності, а також способів соціальної взаємодії. Визначено провідні напрями дослідження молоді: соціально-політичний, особистісний, навчальний та ціннісно-моральний, кожен із яких відображає окремі аспекти її розвитку.

У ході аналізу встановлено, що студентська молодь загалом орієнтується на внутрішні чинники досягнення життєвого успіху. Найбільш значущими цінностями виступають завзятість (працьовитість), здібності та стан здоров'я.

Це свідчить про домінування інтернальної атрибуції успіху, тобто переконання у вирішальній ролі власних зусиль та особистісних ресурсів.

Водночас зовнішні фактори, такі як матеріальний статок, соціальні зв'язки та везіння, мають менш виражене значення.

Аналіз емоційного стану студентів у контексті фізичного благополуччя показав переважання позитивного емоційного фону, що проявляється у відчуттях спокою, задоволеності, щастя та внутрішнього комфорту. Разом із тим виявлено певну варіативність у показниках впевненості, відчуття безпеки та загального емоційного благополуччя, що може свідчити про наявність індивідуальних відмінностей у рівні психологічної стійкості та адаптації.

Дослідження особливостей інформаційного впливу засвідчило, що найбільш значущими джерелами інформації для студентської молоді є науково-популярна література та міжособистісне спілкування. Засоби масової інформації (телебачення, радіо) мають помірний вплив, тоді як друковані

видання (газети, журнали) поступово втрачають свою роль у формуванні інформаційної картини світу студентів. Це свідчить про трансформацію інформаційної поведінки молоді та зростання значущості інтерактивних і персоналізованих джерел інформації.

Узагальнення отриманих результатів дозволяє констатувати, що система цінностей студентської молоді формується під впливом як внутрішніх психологічних характеристик, так і особливостей сучасного інформаційного середовища. Виявлено тенденцію до поєднання раціонально-особистісних установок із помірним впливом соціального оточення та медіа.

Отримані дані підтверджують актуальність досліджуваної проблематики та необхідність подальшого вивчення механізмів впливу інформаційного середовища на формування ціннісних орієнтацій молоді, а також розроблення та впровадження психолого-педагогічних засобів корекції цього впливу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артющенко А.О. Здатність до самообілізації індивідуально-психологічних можливостей як складова особистісної мобільності учнів загальноосвітньої школи /А.О.Артющенко // Проблеми фізичного виховання і спорту. - 2021. - № 7 - С. 3-6
2. Балл Г.О. До обґрунтування раціогуманістичного підходу у психології / Г.О.Балл // Психологія і суспільство. – 2024. - №4. – С.60-74.
3. Барінова Л.Я. Психологічна компетентність особистості / Л.Я.Барінова // Вісник ОНУ імені І.І.Мечникова, 2019. – Т.19. – Вип 1 (31).— С.29-36.
4. Бердник Г.Б. Професійна стійкість як умова ефективної консультативної діяльності майбутнього практичного психолога / Г.Б. Бердник // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. – Вип. 9 : збірник наукових праць. – Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2022. – С. 150-157.
5. Бердник Г.Б. Основні аспекти визначення рівня сформованості мотиваційного компоненту професійної стійкості майбутнього практичного психолога в сучасному освітньому просторі / Г.Б. Бердник // Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету: Зб. наукових праць звітно-наукової конференції викладачів університету за 2021 рік, 9-10 лютого 2022 року. Частина 1./. – К.: Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, 2022. – С. 33-35
6. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 2. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-практичні засади / І.Д. Бех. — К.: Либідь, 2023. —344 с.
7. Боброва Л.Г. Внутрішні конфлікти студентів-першокурсників та випускників — майбутніх психологів / Л.Г. Боброва // Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету: Зб. наукових праць звітно-наукової конференції викладачів університету за 2021 рік, 9-10 лютого

2022 року. Частина 1. – К.: Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, 2022. – С. 35-36

8. Блинов О.А. Розвиток і формування особистості в професійній діяльності /О. А. Блинов, Є. А. Іванова // Вісник ОНУ імені І.І.Мечникова, 2024. – Т.19. – Вип 1 (31).— С. 36-43.

9. Борисюк А. С. Негативні чинники професійної ідентифікації майбутнього фахівця / А. С. Борисюк // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського: збірник наукових праць. Серія «Психологічні науки» [за ред. С. Д. Максименка, Н. О. Євдокимової]. – Т. 2. – Вип. 8. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2022. – С. 43-48.

10. Боришевський М. Й. Сергій Максименко: генетична психологія у проблемному контексті навчання, виховання і розвитку /М.Боришевський, Н.Чепелева, Г.Куценко та ін. //Психологія і суспільства. – 2023. - №1. – С.4-12.

11. Боришевський М. Й. Екстраполяція теоретичних принципів психологічної науки у контекст практичної психології /М.Й.Боришевський//Актуальні проблеми практичної психології. – Херсон, 2019. – С.113-120.

12. Бочелюк В.Й. Методика та організація наукових досліджень з психології /В.Й.Бочелюк, В.В.Бочелюк. – Київ, «Центр учбової літератури», 2018. – 357с.

13. Бочелюк В.В. Структура фахової підготовки майбутніх психологів до роботи з віктимними дівчатами-підлітками / В.Й.Бочелюк //Вісник ОНУ. – 2024. – Т.19. – Вип.1 (31). – С.43-51.

14. Браніцька Т. Р. Загальна характеристика фахівця соціономічної професії / Т. Р. Браніцька // Зб. наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна" . - 2022. - № 6. - С. 25-28.

15. Васьківська С.В. Технологія консультативної взаємодії /С.В.Васьківська // Практична психологія та соціальна робота. – 2021. - №6. – С.1-21.

16. Велитченко Л.К. Методологічні та теоретичні проблеми психології /

Л.К.Велитченко, В.І.Подшивалкіна. – Одеса: СВД Черкасов, 2019. – 279с.

17. Войтко В.І. Психологічний словник /В.І.Войтко. – К.: Вища школа, 2022. – 567 с.

18. Венгер О.П. Психологопедагогічні особливості розвитку пізнавальної діяльності студентів вищого навчального закладу / Венгер Олександр Павлович. - Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спец.: 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. - Острог – 2024. -225с.

19. Вірна Ж. П. Соціальний вимір професійної невротизації особистості / Ж. П. Вірна // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Психологічні науки. – 2021. – Вип. 94, Т.2. – Режим доступу: [http:// archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/psy/2021_94/Virna.pdf](http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/psy/2021_94/Virna.pdf).

20. Гончаренко С.І. Український педагогічний енциклопедичний словник /С.І.Гончаренко. –Рівне.: Волинські обереги, 2021. -552 с

21. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження. Методологічні поради молодим науковцям. – Київ – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2020.-308с.

22. Гуляс І. Розвиток перфекціоністських настанов у процесі професійної підготовки майбутніх практичних психологів / І. Гуляс // Психологія особистості . - 2022. - № 1. - С. 40-49.

23. Дідик Н.М. Особливості розвитку особистісної зрілості майбутніх психологів /Н.М.Дідик//Актуальні проблеми практичної психології. – Херсон, 2019. – С.349-358.

24. Дмитерко-Карабин Х.М. Вплив смисложиттєвих орієнтацій на мотиваційну готовність до професійної діяльності майбутніх психологів/Х.М.Дмитерко-Карабін: автореф. дис...канд. психол.наук.: спец.19.00.07 «Вікова та педагогічна психологія». – Прикарпатський університет ім. Василя Стефаника, 2021. – 20с.

25. Додонов О.Ф. Кількісні та якісні зміни у робітничому класі СРСР у 60-80-ті роки і девальвація його суспільної ролі /О.Ф.Додонов //Науковий

вісник Ужгородського нацю ун-ту. – 2022. – Вип.6. – С.125-134.

26. Долинський Б.Т.Здоров'язбережувальна діяльність учителя початкової школи / Б.Т.Долинський. - Одеса, 2021. -249 с.

27. Долинська Л.В. Психологія ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя: Навчальний посібник для студентів ВНЗ / Долинська Л.В., Максимчук Н.П. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2021. - 124 с.

28. Долматова М. П. Формування естетичних ціннісних орієнтацій особистості як суттєвого елемента її духовної культури / М. П. Долматова, В. І. Ярешко. // Економіка. Управління. Інновації . - 2024. - № 1. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eui_2024_1_35.pdf

29. Журавльов В. І. Сучасне світорозуміння: стратегія нелінійного мислення : навч. посіб. для студ. всіх спец. вищ. навч. закл. / В. І. Журавльов ; Макіїв. екон.-гуманіт. ін-т. - Донецьк, 2020. - 283 с.

30. Знанецький Ф.В. Методологічні нотатки /Ф.В.Знанецький. - К. : Головна редакція УРЕ, 2023. – 325 с.

31. Іванцова Н.Б. Генеза професійної спрямованості практичного психолога: монографія / Н. Б. Іванцова. - Миколаїв : Іліон, 2020. - 340 с.

32. Інжиєвська Л.А. Особливості арт-технологій в підготовці майбутніх психологів/ Л.А.Інжиєвська //Вісник ОНУ. – 2023. - Психологія. – Т.18. – Вип. 4(30). – С.106-113.

33. Іванцова Н. Б. Періодизація професійного розвитку особистості / Н. Б. Іванцова // Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць. – 2020. – Т. 8., Вип. 7. – С. 105-114.

34. Кадикова Т.А. особливості динаміки ціннісних орієнтацій студентів-психологів: автореф. дис ... канд. психол. наук: 19.00.01 "Загальна психологія, історія психології" /Т.А. Кадикова - Одеса., 2022. - 17с.

35. Казанжи М.Й. Поняття фасилітативності, її види та деякі грані прояву основної функції /М.Й.Казанжи //Вісник ОНУ імені І.І.Мечникова. – 2022. – Т.17. – Вип.5. – С.21-38.

36. Клименюк О. В. Методологія та методи наукового дослідження: навч. посібн. / О. В. Клименюк. – К. : Міленіум, 2025. – 186 с.
37. Коган Л.Н. Цель и смысл жизни человека / Л.Н. Коган. – М.: Мысль, 1984. – 252 с.
38. Корнієнко О.В. Безпека життєдіяльності та підтримання психосоматичного здоров'я молоді [монографія] / Корнієнко О. В. – К.: Видчий центр "Київський університет", 2024.-264 с.
39. Корольчук М.С. Психодіагностика /М.С.Корольчук, В.І.Осьодло. - К.: Ніка-Центр, 2024. – 400с.
40. Клименюк О. В. Методологія та методи наукових досліджень / О. В. КЛИМЕНЮК – К.: Мілленіум, 2025. - 186 с.
41. Крутько С.В. Психологічні особливості професійної Я-концепції особистості /С.В.Крутько //Вісник ПУДПУ імені К.Д.Ушинського. – 2023. - №3-4. – С.89-94.
42. Кіреєва З.О. Проявлення феномену «нереалістичного оптимізму» в студентських репрезентаціях-проектуваннях життєвого шляху/ З.О. Кіреєва // Вісник ОНУ. /– 2022. –Т.17. – Вип.5. – С. 48-57.
43. Киселевська С.М. Фізична активність студентів вищих навчальних закладів (ВНЗ) столиці України як засіб подолання екзаменаційних стресів / С.М. Киселевська, І.О. Россипчук, Ю.В. Човнюк, О.А. Антонюк // Теорія та методика фізичного виховання. – 2020. – №12. – С.10-12.
44. Левенець А.Є. Психологічні особливості становлення життєвої перспективи в юнацькому віці: автореф. дис. на здобуття наук.ступеня канд.психол.наук: спец.19.00.07 «Вікова та педагогічна психологія» / А.Є.Левенець. – Київ, 2019. – 20 с.
45. Левченко Я. Е. Формування спрямованості особистості майбутніх вчителів (теоретичний та методичний аспекти). Монографія /Я.Е. ЛЕВЧЕНКО. - К.: «Цифрова друкарня №1», 2022 р. – 416с
46. Литвиненко І.С. Особистісний аспект – проблематика професійного становлення студентів-психологів //Вісник ОНУ. – 2023. – Т.19. – Вип. 1(31). –

С. 186-197.

47. Лялюк Г.М. Проблема формування ціннісних орієнтацій підлітків / Г. М.Лялюк // Наука і освіта. -2021. -№ 6-7. – С.56-64.

48. Мамічева О.В. Про результати дослідження різнорівневих детермінант професійної успішності викладача вищого навчального закладу /О.В.Мамічева // Сб.научн. трудов по матеріалам 1-й Международной н.-практ. интернет-конференции «Наука и общество на грани тісячелетий. – Київ, 2019. – С.99-103.

49. Максименко С.Д. Розвиток психіки в онтогенезі: [В 2 т.] / С.Д.Максименко. – К.: Форум, 2002. Т.1: Теоретико-методологічні проблеми генетичної психології. – 320 с.

50. Максименко С.Д. «Одиниці аналізу» розвитку особистості: методологія питання /С.Д.Максименко //Наука і освіта. – 2004. - №6-7. – С.162-166.

51. Маноха І.І. Психологія потаємного “Я” / І.І.Маноха. – К.: Поліграфкнига, 2021. – 448 с.

52. Мартинюк О.Б. Формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх учителів у процесі вивчення психологічних дисциплін /О.Б.Мартинюк. – КГУ, 2019. – 134 с.

53. Мехайлюк Л.М. Особливості становлення професійної самосвідомості студентів художніх факультетів в освітньому середовищі /Л.М.Мехайлюк //Актуальні проблеми психології. – Київ, 2022. – Т.7. – Вип.9. – С.45-49.

54. Міненко О.О. Дослідження особливостей формування складових професійної ідентичності у студентів-психологів /О.О.Міненко //Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова. – 2025. – Вип.9 (33). – С.231-237.

55. Мід Дж.Г. Дух, самість і суспільство. З точки зору соціального біхевіориста / Дж. Мід. - К.: Український Центр духовної культури, 2020. - 416 с.

56. Мірошник З.М. Рольова структура особистості практичного психолога в контексті сучасних психологічних теорій особистості/З.М.Мірошник//Вісник ОНУ.- 2023. – Т.18. – Вип.4 (30). – С.209-214.

57. Мочерний С.П. Поняття «методологія» та його структура /С.П.Мочерний//Психологія і суспільство. - – 2022. - №2. – С.58-82.

58. М'ясоїд П.О. Концептуальні засади систематизації психологічного знання /П.О.М'ясоїд // Психологія і суспільство. – 2022. - №2. – С.26-47.

59. Несух Л. Вплив мотивації на якість навчальної діяльності студентів /Л.Несух //Сучасне довкілля: реалії та перспективи [Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції]. – Київ, 2022р.

60. Низовець О.А. Особистісні детермінанти розвитку комунікативної компетентності майбутніх психологів автореф. дис ... канд. психол. наук: 19.00.07 / О.А. Низовець . – Київ, 2021 . – 20 с.

61. Овсяннікова В.В. Взаємозв'язок ціннісних орієнтацій особистості та її соціального статусу /В.В.Овсяннікова // Вісник Львівського університету. Філософські науки. – 2019. –Вип.7. – С.117-123.

62. Орбан-Лембрик Л.Є. Психологія професійної комунікації /Л.Є. Орбан-Лембрик. – Чернівці: Книги ХХІ, 2020. – 324 с.

63. Орловська К.О. Стратегії і перспективи як складові життєвого шляху особистості / К.О.Орловська // Науковий вісник ПДПУ ім. К.Д. Ушинського.– 2019.- №1-2. – С.202-208.

64. Основи психології. [за ред. О. В. Киричука та В. А. Роменця]. – К.: Либідь, 2022. – 632с.

65. Основи психології [за ред. О.В.Киричука, В.А.Роменця]. – Київ: Либідь, 2022. – 632 с.

66. Осичка О.В. Смыслосприйняття особистості під час життєвої кризи / О.В.Осичка // Наука і освіта. – 2019. - №8. – С.86-90.

67. Панок В.Г. Зміст підготовки практикуючих психологів /В.Г. Панок// Основи практичної психології [за ред. В.Панка, Т.Титаренко, Н.Чепелєвої]. –

К.: Либідь, 2021. – 354с.

68. Папуча І.В. Рефлексія явища синантропізації в освітньому процесі (до постановки проблеми) / І.В.Папуча, І.М.Солдатова, Л.О.Лобань //Всеукраїнська наукова конференція „Синантропізація рослинного покриву України”. – Київ, Переяслав-Хмельницький, 2026. – с. 165 – 168.

69. Педагогіка вищої школи. Навч посіб: [З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк]. – Одеса, ПДПУ ім. .К. Д. Ушинського, 2022. – 344 с

70. Підбуцька Н. Цінності сучасної молоді та їхній вплив на успішність навчально-виховного процесу у ВНЗ /Н Підбуцька - Вісн. Львів. ун-ту, 2009.- Випуск 25. – С.191-196.

71. Підласа І.А.Життєва ситуація особистості та життєва проблема /І.А. Підласа // Наукові записки Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України. – К., 2022. – Випуск 22. – С.282-289.

72. Побірченко Н. С. Невичерпне джерело народної мудрості / Н. С. Побірченко // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.– Умань : Софія, 2019. – Ч. 5. – С. 146-155.

73. Повякель Н.І. Розвиток засобів саморегуляції професійного мислення майбутнього практичного психолога /Н.І.Пов’якель //Психологічна освіта у системі вищої школи. – К.: Вид-во КЛАС, 2020. – С.114-118.

74. Психологічна освіта в системі вищої школи. Збірник статей за матеріалами Всеукраїнської науково-методичної конференції [під заг

75. Роменець В.А. Суб’єкт психічної активності як предмет історичної психології /В.А. Роменець//Психологія суб’єктної активності особистості. – Київ: Інститут психологіїАПН України, 2023. – 568 с.

76. Рибалка В.В. Методологічні питання наукової психології: Досвід особистісно центрованої систематизації категоріально-понятійного апарату /В.В.Рибалка. - К.: Ніка-Центр, 2023.

77. Сергєєва А.В. Особистісні характеристики професіоналів, які займаються психотерапевтичною практикою /А.В.Сергєєва, А.А.Дивіна // Наука і освіта. - 2019. - №5-6. - С.91-93.

78. Середницька І.Я. До проблеми самовизначення особистості / І.Я.Середницька//Наука і освіта. - 2023. - №5-6. - С.93-95.

79. Bilings A.G., Moos R.H. Coping, stress, and social resources among adults with unipolar depression // J. Pers. and Soc. Psychol. 1984. V. 46. P. 877 – 891.

80. Hinich M.J. A New Method for Statistical Multidimensional Unfolding / M.J. Hinich // Communications in Statistics — Theory and Methods. – 2005. – №34. – P. 29–31.